

Ionuț ILIESCU

**ACTIUNEA GRUPULUI DE SPIONAJ CONDUS DE VASILE
CHILIAN (1916-1917)**

**The Action of Espionage Group Led by Vasile Chilian
(1916-1917)**

In the year 1916, behind the Romanian-German battle-line, in the area under the jurisdiction of the German Army, there were both thousands of soldiers who wanted to pass beyond the battle-line towards the territory freed by the Romanian Army and lots of Romanians who, not being able to bear the cruel treatment applied by the Germans, wanted to arrive to the free Romanian area.

Because the Vrâncean villages west of Putna county were under German jurisdiction, a group of Romanian patriots – Vasile Chilian from Vidra, helped by Ștefanache Săcăluș - the Mayor of Paulesti village, Toma Ion Cotea from Căliman-Vidra and Dumitru (Dumitrache) Pantazică from Tichiriș – co-ordinated large spying operations which in a short period of time became a really large spying network, made up of tens of persons and acting in the mountainous area of Buzău and Putna counties. These operations had a double goal: to send a large amount of information related to the enemy, using all possible means: position, the troops' structure, material endowment, offensive or defensive aims etc.; to help Romanian soldiers from the area under the jurisdiction of the German Army or those who escaped from the prison camps to cross the battle line.

Chilian, Pantazică and Săcăluș, playing the collaborationist role, could act both much more easily and efficiently. They received the necessary approval for a water mill on the Putna river to mill wheat and make flour for the German troops and thus they could hide in the mill attic those people who passed towards the free area, but only those secretly chosen by Ștefanache Săcăluș. In addition, Pantazică and Săcăluș offered their own houses to the Germans in order to install their Head Quarters and thus they were able to offer to the Romanians large amounts of information referring to the enemy. They used various ways of sending the information: through Romanian soldiers who got across the front line, through people who knew the mountain paths very well, using message bottles carried by the water of Putna and through the so-called *cerga* code.

An impressive number of Romanian soldiers, over 2.000, followed the instructions offered by Chilian's group and crossed the line through Putna river and joined the Romanian army in the period December 1916 - May 1917.

The Vrâncean patriots were captured and sent in the penitentiary of Focșani, a town under German jurisdiction, after the failed attempt of passing a group of soldiers across the battle-line. The investigation and trial – developed in two stages- lasted 80 days all together, everything reaching a climax when the sentence of death was given by Germans to Vasile Chilian, Ștefanache Săcăluș, Toma Ion Cotea, Dumitru Pantazică and the sergent Vasile Gălățeanu from Piatra Neamt. The execution took place on the 17th August 1917 when the Vrâncean heroes died dignified, with their free conscience of doing their duty for their country. They were buried in the yard of 10 Regiment Dorobanți-Putna.

Fortunately, both the Putna's population and the main authorities never forgot their supreme sacrifice, showing the eternal gratitude owed to them. Thus from 1923 the families of the four heroes received financial support from the state; in 1936 there was built a monument in Vidra which keep in the stone their names eternally; in 1940 the four heroes' bodies were taken with all honours to Focșani Mausoleum; and the Cultural Institutions from the old Vrancea Country, the cultural societies from this area periodically bring to life their patriotism, heroism and courage proved by the Vranceans and implicitly by Ștefanache Sacalus from Paulesti.

The history and literature give their homage on the patriotism sanctuary for the four Vranceans, dedicating to them lots of books and a series of studies and articles.

*

În vara anului 1914 a izbucnit Primul Război Mondial, pretextul constituindu-l atentatul de la Sarajevo, soldat cu asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, succesor la tronul Austro-Ungariei, și a soției sale. Adevărata cauză a războiului a fost însă conflictul de interese politico-economice dintre Marile Puteri. Acestea erau grupate în două mari blocuri militare. Pe de o parte Franța, Anglia și Rusia puseseră bazele Antantei (Tripla Înțelegere), pe de alta Germania și Austro-Ungaria alcătuiau blocul Puterilor Centrale¹.

În acel moment, încă din 1883, România avea încheiată o alianță cu caracter defensiv cu Austro-Ungaria; în ciuda acestui fapt, România s-a declarat neutră, neputând fi de acord ca Austro-Ungaria să mai fie stăpână pe pământ românesc.

---

¹ C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Scurtă istorie a românilor*, București, 1977, p. 249.

Înainte de izbucnirea conflagrației, guvernul liberal demarase procesul de schimbare a direcției politicii externe românești în vederea desăvârșirii statului național unitar. Aceasta însemna încheierea unei alianțe cu Antanta, fapt care avea să se producă abia peste doi ani, la 4/17 august 1916. Prin acest tratat, Antanta recunoștea legitimitatea unirii cu România a Bucovinei, Transilvaniei și Banatului. A urmat intrarea României în război, pe 14/27 august 1916, soldată cu trecerea Carpaților de către armata română².

Înainte de război, s-a pus problema realizării unui plan defensiv în zona Moldovei de Sud, fapt despre care relatează generalul Arthur Văitoianu, în 1923: „Eram însărcinat de Statul Major să fac cercetări înainte de război, în dreptul munților Vrancei, pe teritoriu străin, pe atunci. Am dormit multe nopți sub zidurile unor conți maghiari pe vremuri, pe valea râului Negru și pe latura dinspre nord a munților Vrancei și am avut cu deosebire ajutor de la locuitorii vrânceni.

De pe atunci făcusem cunoștință, mai deaproape cu câțiva din ei, între care Chilian și ceilalți [...] Am legat cu dâșii promisiunea sfântă, că dacă se începe războiul să mă ajute și să ajute în genere oștirea, ei rămânând pe teritoriul nostru, dacă s-ar întâmpla, Doamne ferește, să fim nevoiți să ne retragem; totul trebuia să fie prevăzut în planurile noastre de operațiune.

În 1916 am avut o nouă întrevedere cu acești oameni, înainte de mobilizare, fiindcă în 1916 lucrasem la organizarea defensivă a hotarului Țării, din munții Vrancei și până în apropiere de apa Buzăului”³.

În prima etapă a operațiunilor militare, după un iureș inițial, armata română a fost nevoită să se retragă, pe rând, din Transilvania și din jumătatea de sud a țării, ca urmare a efectivelor reduse, a echipamentului de luptă inferior inamicului și – nu în ultimul rând – din cauza neacordării ajutorului promis de Antantă. A urmat retragerea armatei române în Moldova, frontul stabilizându-se în sudul acestei provincii.

În decembrie 1916, județul Putna a devenit teatru de război, orașul Focșani fiind ocupat pe 25 decembrie de către armatele germane și austro-ungare. După bătălia de la Cașin (25 decembrie 1916 / 7 ianuarie 1917) frontul se stabilizează între Carpați și zona Focșani-Nămoloasa. Frontul „străbătea ținutul Vrancei pe la nord, trecea din Valea Șușiței în Valea Putnei, iar de la Movileni urma când malul stâng, când malul drept al Siretului până la vărsarea lui în Dunăre”. În zona montană, de sectorul Dorna-Cașin

² Petru Obodariu, *Județul Putna în timpul Primului Război Mondial*, în vol. *România și Primul Război Mondial*, coordonatori Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu și Horia Dumitrescu, Editura Empo, Focșani, 1998, p. 270-271.

³ Monitorul Oficial, *Dezbaterile Adunării Naționale Constituante a Deputaților*, nr. 36, 21 martie 1923, *Adunarea Deputaților, Sesiunea Ordinară 1922-1923*, ședința de marți, 20 februarie 1923, p. 879.

răspundea Armata a 9-a rusă, de sectorul Cașin-Irești Armata a 2-a română, iar de cel cuprins între Irești până la Dunăre, de-a lungul Putnei și Siretului, Armatele a 4-a și a 6-a ruse.

Frontul împărțea județul în două zone, 50 de comune intrând în interiorul ocupat, restul de 30 alcătuind teritoriul controlat de armatele română și rusă⁴.

Tocmai aici, „în regiunea Vrancei se hotărâse în 1916 o rezistență decisivă a trupelor române”, care aveau însă neapărată nevoie de informatori pentru a fi ținute la curent cu fiecare mișcare plănuită de inamic⁵. Aceasta însemna alcătuirea unei adevărate rețele care să strângă și să transmită informațiile referitoare la localizarea, înzestrarea și planurile armatei adverse. Totodată, aceeași rețea trebuia să se ocupe și de trecerea în teritoriul românesc rămas neocupat a prizonierilor români evadați din lagărele dușmane, a celor răătăciți și a civililor care nu mai suportau samavolniciile inamicului⁶.

La acest moment făcea referire deputatul putnean N.D. Chirculescu, de la tribuna Adunării Deputaților, în februarie 1923: „era absolută nevoie de concursul locuitorilor din teritoriul ocupat. Trebuiau suflete încălzite de cel mai înalt patriotism care să-și riște viața spre a-și servi țara.

La apelul generalului Văitoianu, patru locuitori din județul Putna și anume: Vasile Chilian și Toma Cotea din Vidra, Dumitrache Pantazică din Tichiriș și Ștefanache Săcăluș din Păulești și alții s-au oferit cu totul dezinteresată să servească scopul urmărit, motiv pentru care au rămas înapoia liniei de front⁷.

La rândul său, generalul Văitoianu subliniază importanța închegării mănunchiului de patrioți conduși de Vasile Chilian, cunoscut ulterior în literatura de specialitate sub numele de grupul Chilian: „Am ajuns la un moment dat în urma retragerii în dreptul apei Șușița și acolo comandam frontul de la Mărăști. Oamenii aceștia s-au ținut de cuvânt și cu riscul vieții eram informat ca comandant al frontului, de tot ceea ce se întâmpla dincolo de rețelele dușmane.

Dânșii ne-au dat un mare ajutor și totdeodată au organizat o serie întreagă de bordee-adăposturi în munții Buzăului și Vrancei, unde se adăposteau prizonierii noștri, oameni de trupă și ofițeri care căutau să reintre în rândurile oștirii.

⁴ Petru Obodariu, *op. cit.*, p. 272-273.

⁵ *Mărășești, Mărăști, Oituz. Documente militare*, Editura Militară, București, 1977, doc. nr. 197, p. 382.

⁶ C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, București, 1977, p. 155.

⁷ Monitorul Oficial, *Dezbaterile Adunării Naționale ...*, p. 897.

În dreptul orașelului Vidra și alte localități, Chilian împreună cu ceilalți făceau posibilă reintrarea în rândurile noastre a acestor ofițeri și oamenilor lor de trupă, iar soțiile lor le cărau merinde în ascunzători”⁸.

Odată format nucleul grupului, Vasile Chilian, om înstărit din Vidra, a trecut la extinderea sa, transformându-l într-o adevărată rețea, apelând la mulți vrânceni. Doar astfel s-au putut culege foarte multe informații despre inamic și realiza și transmite scheme ale dispozitivelor acestora, în perioada decembrie 1916 - iunie 1917⁹.

În calitate de membru al grupului Chilian și de colaborator direct al liderului acestuia, Ștefanache Săcăluș a venit în contact direct sau indirect cu o serie întreagă de patrioți din Vrancea și din afara ei. Este vorba, întâi de toate, de locuitorii comunelor Lopătari, Jghiab, Terca, Mănești¹⁰, Schitu Găvanu¹¹, Bisoca, Mânzălești¹² și Plavățu¹³, locuitori de toate vârstele și categoriile socio-profesionale: Maria Sârbescu - învățătoare din Lopătari, care coordona întreg grupul de rezistență din Lopătari, alcătuit din țărani, preot, învățător etc.¹⁴, Gheorghe și Maria Beșliu, Ion T. Apostol, I. Vânătoru, Dumitru Dragu, Enache Labă, Constantin Albu, Ion Moldovanu, Damian Brătilă, Radu Dragomir Tețcanu, Victor Coșonea din Lopătari, Radu Macovei și Năstase Beșliu din Jghiab, Stan Baraboi și Cristea Brebanu din Terca și Năstase Beșliu din Plavățu, starețul Iosif de la Schitul Găvanu.

Urmează o serie întreagă de vrânceni: medic Vasilica Dobrescu de la Spitalul din Vidra, soră cu învățătoarea Maria Sârbescu din Lopătari, farmacistă Florica Popp, domiciliată în aceeași localitate, V. Moraru, soția și fiica acestuia, tot din Vidra, Neculai Bucalău, Toader Buture, Tudora Bercuci, Ioana V. Lungu, Sanda N. Popa, Pavel Enachi din Păulești, Maftעי și Ioana Bercuci, preotul Băsnuță din Colacu, Toma Șt. Țibrea, Al. Macovei din Voloșcani, Simeon Merloiu, preotul Ștefan Băsnuță din Tichiriș, Ion Banu din Valea Sării, Șerban Condrea, Ion Profir, Ion Chiciorea, Ștefan Macovei, Pavel Macovei, Luca Ciubotaru, Pantelimon Beșliu și alții din Nereju, Brațcan C. Zărnescu și I. Stoica din Paltin.

⁸ *Ibidem*.

⁹ I. Bodunescu, I. Rusu-Șirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, Editura Militară, București, 1973, p. 332.

¹⁰ Augustin Deac, I. Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916-1918*, Editura Militară, București, 1978, p. 187.

¹¹ Alecu Lenco, *Aspecte ale luptei împotriva ocupanților pe teritoriul fostului județ Putna în anii 1916-1918*, în „Studii și comunicări”, t. I, Focșani, 1978, p. 145.

¹² Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vrancea (în continuare se va cita: D.J.A.N.V.), fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 9.

¹³ Radu Macovei, *Însemnările lui ~ cu privire la executarea de către nemți a lui Vasile Chilian și a celorlalți patru vrânceni*, în „Atacul”, anul II, nr. 20, luni, 15 aprilie 1935, p. 2.

¹⁴ Alecu Lenco, *op. cit.*, p. 145.

Acestora li se adaugă alți vrânceni cărora sursele cercetate nu le precizează domiciliul: Simion și Maria Merloiu, Cristea Brebanu, Constantin Inimă-rea, I. Munteanu, V. Coșug, Toader Buture, Dumitru Coman, Stan Baraboi și alții¹⁵. Se pare că au mai luat contact și cu starețul mănăstirilor Tarnița și Valea Neagră, care au ajutat mulți militari români să treacă în zona liberă, precum și cu Nichifor Ștefan și Radu Ene din Andreiașu de Sus¹⁶.

De asemenea, nu este exclus să fi avut legături și cu sătenii din Cașin și Soveja, pe unde mulți militari au încercat zadarnic să treacă frontul, fiind nevoiți să apeleze tot la oamenii conduși de Vasile Chilian¹⁷.

Trecerea ostașilor români evadați din lagăre, rătăciți ori întârziați în timpul retragerii de la finele anului 1916 în Moldova, rămasă neocupată de inamic, a însemnat activitatea cea mai importantă desfășurată de Ștefanache Săcăluș. Din localitățile buzoiene mai sus menționate, grupurile de militari ajungeau la Păulești, de unde erau preluate de acesta și îndreptate pe ruta Paltin-Colacu-Tichiriș, unde oamenii lui Vasile Chilian îi ajutau să treacă frontul. În permanență, ostașilor români li s-a asigurat adăpost, hrană și medicamente¹⁸, ținându-se cont de faptul că străbăteau peste 100 km. de drum dificil¹⁹: numai de deal și de munte presărat cu multe râpe și pâraie²⁰.

Zona de trecere aleasă pentru primul grup s-a stabilit de comun acord de către beneficiarii ei, ofițeri și ostași români împreună cu oamenii locului, cei coordonați de Vasile Chilian, printre care s-a numărat fără îndoială și Ștefanache Săcăluș. Ea se afla „pe culmile Vizăuțului, între Vidra și Găuri”. Despre această zonă, unul dintre vrânceni spunea: „pădurea e prin unele locuri așa de deasă și neumblată, că intrat în ea, nu te află nici diavolul. Eu nu cred că de-a lungul frontului [...] va fi stând de pază neamț lângă neamț. Și linia frontului [...] trece chiar prin aceste păduri”²¹.

S-a hotărât ca primul grup să fie alcătuit din maximum cinci-șase persoane, oameni aleși „din cei mai sprinteni, mai în putere și mai deprinși cu apa”. Ei trebuiau să ducă și primele însemnări referitoare la inamic făcute pe un bilețel.

Trimiși de Radu Macovei dinspre Jghiabu și Lopătari, aceștia „trebuiau să vină răzleți și ajunși la Valea Sării la Ion Banu, urmau să treacă Putna pe celălalt mal la Poduri și de acolo, pe sub mal, să vină la gura Văii

¹⁵ Radu Macovei, *op. cit.*; vezi și „Atacul”, anul II, nr. 17, luni 1 aprilie 1935, p. 2-4; nr. 21, luni 22 aprilie 1935, p. 2; nr. 22, luni 29 aprilie 1935, p. 2-3.

¹⁶ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 20-21.

¹⁷ Alecu Lenco, *op. cit.*, p. 145.

¹⁸ *Ibidem*, p. 144.

¹⁹ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 17, luni 1 aprilie 1935, p. 2.

²⁰ Alecu Lenco, *op. cit.*, p. 143.

²¹ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 13.

Rele, „în fața Tichirișului. Acolo, în tufăriș e un bordei părăsit al tăietorilor de pădure din iernile trecute. Se vor adăposti în el, vor găsi ceva merinde și numai unul dintre ei va trece Putna și va veni la Balta Colacului, la moara ce se vede ușor”²².

Primul grup a fost condus de ofițerul Șerbănescu și alcătuit din patru militari și doi civili. Odată ajunși la bordeiul de la Valea Rea, trebuiau să respecte următoarele instrucțiuni: „La noapte, vor merge toți, furișându-se pe sub mal, până la capra podului de la Burca, acolo vor intra în cursul apei, urmând unul câte unul, vor merge prin apă pe mijlocul ei [...] Vor păstra încălțăminte în picioare, ca să nu și le zdrească în bolovani și îmbrăcămintea de la brâu în jos o vor face sul și vârâtă cerc pe umeri. Vor merge mai mult, aproape târâș, plecați pe vine în apă. La Burca, la capra podului, Putna bate în malul drept, unde vor intra ei și care e stăpânit de nemți, apoi cursul apei se îndreaptă către malul stâng care e al Românilor. Când vor ajunge la rețelele de sârmă ale frontului ce traversează apa, se vor lăsa în adânc și târându-se pe fundul apei vor trece și [...] vor fi dincolo”²³.

În continuare, instrucțiunile finale sunau astfel: „După ce treceți, vă prezentați celei dintâi unități românești și cereți negreșit să se tragă 7 salve de tun, câte una de fiecare. Dacă unul nu a ajuns, ferească Dumnezeu, salva lui nu se va mai trage”. Primul grup a trecut cu bine, pregătindu-se următorul. La fel au stat lucrurile și cu acesta și cu cele care au urmat: „De acum încolo, totul se desfășoară ca la carte. Cu un fanatism zorit de la zi la zi, cu o voință aprigă de a contribui și ei – simpli civili – la lupta pe orice cale împotriva inamicului, cu o frenetică încordare de a lupta și a izbândi, un număr tot mai mare de vrânceni se înrolau pe tăcute în această acțiune de ajutorare a bejenarilor din teritoriul ocupat, ca să treacă în Moldova liberă”. Toate acțiunile aveau sorți de izbândă: „Nici un neajuns nu intervenise și salvele de tun răsunau întocmai cu numărul celor ce treceau”²⁴.

Cu toate acestea, riscul, chiar și în asemenea condiții, crescuse considerabil, deoarece într-un interval foarte scurt de timp treceau foarte multe grupuri, pregătite din ce în ce mai superficial²⁵. Concomitent, treceri de prizonieri se mai făceau și pe la Soveja și Mănăstirea Cașin. Dar punctul cel mai solicitat rămânea tot Tichirișul, unde se aștepta ca loviturile de tun să răsune dintr-o luncă aflată peste Putna, foarte aproape de Dealul Porcului, poziție stăpânită de armata română²⁶. Din decembrie 1916 și până la 21 mai /

²² *Ibidem*, f. 14.

²³ *Ibidem*, f. 15.

²⁴ *Ibidem*, f. 16-17.

²⁵ *Ibidem*, f. 17-18.

²⁶ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 23, luni 15 aprilie 1935, p. 3.

3 iunie 1917, au trecut pe aici frontul peste 2.000 de militari²⁷. „Toți aveau în suflet dorul de țară, dorul de libertate [...] și gândul de a putea trece frontul ca să se întoarcă la luptă”²⁸.

Activitatea aceasta avea o dublă importanță, căci viitorii combatanți ai armatei române aduceau acesteia toate informațiile strânse de Vasile Chilian și de oamenii săi direct de la inamic și referitoare la acesta. Este vorba de o sumedenie de note, notițe, bilețele și reproduceri de hărți și schițe referitoare la ocupanți: forța numerică, dotările, amplexarea lor, mișcări de trupe, dispozitive, unități, planuri de atac, depozite de muniții²⁹. O serie de informații au rezultat din interceptarea liniilor telefonice, luându-se notițe după convorbirile dintre comandanții unor subunități și unități germane³⁰. Adesea, hârtiuțele cu însemnări erau înfășurate pe pietricele, pentru a avea greutate și, în caz de primejdie, să poată fi azvârlite în apă, neexistând riscul de plutire. În cazul fetelor care transmiteau informații, hârtia era învelită în gutapercă și legată cu un șnur de arnici³¹. Copiile și schițele făcute după hărți și planuri erau preluate de cei care treceau frontul și purtate la gât, învelite tot în gutapercă³². O altă modalitate de transmitere a datelor era aceea a mesajelor „trimise pe cursul apei Putnei în sticle și bidoane bine închise, acolo unde Putna trecea în zona de front a trupelor noastre”³³.

Importante au fost informațiile culese de membrii grupului Chilian prin intermediul asistentelor, doctorilor, infirmierelor de la Spitalul german de campanie din Vidra, aflați în legătură directă cu militarii germani³⁴. Dobândite direct de la germani, ca urmare a neglijenței sau trufiei acestora ori ca urmare a observării frontului la fața locului, datele furnizate armatei române de către grupul Chilian au avut un cuvânt greu de spus în obținerea victoriei de la Mărășești³⁵.

În vederea optimizării acțiunilor grupului pe care îl conducea, Vasile Chilian a disimulat colaborarea cu ocupanții, creându-și astfel o serie de

²⁷ Acad. Șt. Pascu (coord.), *Istoria militară a poporului român*, volumul V, *Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea Independenței de Stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial*, Editura Militară, București, 1988, p. 790.

²⁸ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 20, luni 15 aprilie 1935, p. 2.

²⁹ Valeriu D. Cotea, *Vidra-Poarta Vrancei*, Addenda 1 Simion Matei, *Satul meu*. Adenda 2 Păuna S. Matei, *Din trecutul școlii primare Vidra-Putna*, Editura Academiei Române, București, 2003, p. 234.

³⁰ Acad. Șt. Pascu (coord.), *op. cit.*, p. 730.

³¹ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 18-19.

³² Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 20, luni 15 aprilie 1935, p. 3.

³³ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 68.

³⁴ Augustin Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 187.

³⁵ I. Bodunescu, I. Rusu-Șirianu, *op. cit.*, p. 332.

alibiuri absolut necesare activității sale subversive: „Rămânând sub ocupație, Chilian fiind un om foarte inteligent și îndemânat, ajunsese să fie omul de încredere al nemților, stimat de ofițerii germani – nimeni nu-l mai supraveghea, ba mai mult făcea multe aprovizionări pentru nemți, având voie să meargă până lângă front, la câțiva kilometri, unde își avea casa și proprietățile”³⁶. În asemenea condiții, nu este de mirare că i-a fost relativ ușor să obțină de la Comandatura germană autorizația de posesie a unei mori la Balta Colacului, în podul căreia îi ascundea pe ostașii români, așteptându-se momentul prielnic trecerii dincolo, la frații lor liberi³⁷.

A motivat cu succes dorința lui de câștig, venind în ajutorul localnicilor³⁸ și al germanilor totodată, „sub pretextul că participă la acțiunea de aprovizionare a trupelor germane prin mijloace legale”³⁹.

Atitudinea lui a constituit un exemplu pentru colaboratorii săi; astfel, Radu Macovei, cumnatul său⁴⁰, afirmă că atât Toma Cotea, cât și Ștefanache Săcăluș direcționau grupurile de militari, înainte de trecerea spre casele lor, adăpostindu-i în pod⁴¹.

Atât Vasile Chilian, cât și Ștefanache Săcăluș (și, mai mult ca sigur, nu numai ei) au găsit o cale de transmitere a informațiilor pe cât de ingenioasă, pe atât de eficace. Ea se baza pe o serie de „semne convenționale”⁴², putându-se astăzi vorbi despre un limbaj „al cergilor” sau, mai bine zis, de un „cod” al lor, în funcție de culoare, înșiruire și așezare pe gard, pe prispă sau pe sârmă, totul având un înțeles dinainte stabilit⁴³, descifrat de armata română, aflată nu atât de departe ca să nu le poată observa. Se putea ști astfel când și cum germanii pregăteau atacul sau cât timp stăteau în expectativă. Modalitatea de comunicare a avut un randament recunoscut până și de inamic, care afirma că cergile au jucat rolul unui post de radio-emisie⁴⁴.

Un alt membru de frunte al grupului Chilian, Dumitru Pantazică din Tichiriș, și-a oferit casa nemților spre a-și instala aici comandamentul; a fost modalitatea cea mai simplă de a avea acces la hărțile germane, de unde s-au cules toate informațiile necesare armatei române, copiindu-se schițe după ele

³⁶ Adenda 1 Simion Matei, *Satul meu*, în Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 345.

³⁷ Victor Atanasiu, Anastasie Iordache și colab., *România și Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979, p. 365.

³⁸ C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *op. cit.*, p. 156.

³⁹ Augustin Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 116.

⁴⁰ Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 234.

⁴¹ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 21, luni 22 aprilie 1935, p. 2.

⁴² I. Bodunescu, I. Rusu-Șirianu, *op. cit.*, p. 332.

⁴³ Valeriu Cotea, *op. cit.*, p. 239.

⁴⁴ Alecu Lenco, *op. cit.*, p. 144.

(cu însemnarea pozițiilor și obiectivelor germane)⁴⁵. Se pare că la fel au stat lucrurile și la Păulești, unde nimeni altul decât Ștefanache Săcăluș a cedat casa în același scop ocupantului. S-a procedat cu atâta naturalețe și atât de mult tact, încât au fost complet derutate ambele tabere [...] Cu alte cuvinte, respectul pe care-l manifestau germanii față de vrâncenii cu care colaborau era invers proporțional cu răceala manifestată de localnici, care-i socoteau drept „prieteni ai nemților”⁴⁶.

Armata germană știa însă că era imposibil să nu existe nici o legătură între teritoriul românesc ocupat și cel rămas liber; tocmai de aceea, s-au luat măsuri de control și de supraveghere a populației vrâncene, fapt ce a dus la intensificarea activității Poliției și Siguranței germane⁴⁷. Drept urmare, în fiecare sat avea să fie numit în aceste scopuri un *Ortskommandant*. Încă din martie 1917, la Nereju a fost instalată o comandatură superioară, condusă de locotenentul Heidelberg, care avea în subordine mai mulți soldați și doi gradați din *Gehemdienst* – Serviciul de Spionaj al Armatei germane. În cursul lunii următoare, au fost afișate în toate localitățile din zona frontului o serie de ordonanțe din care rezulta că cei care ofereau adăpost și orice fel de ajutor ostașilor români aflați în teritoriul ocupat de germani aveau să fie aspru pedepsiți.

Măsurile luate de germani s-au dovedit ineficace, grupul Chilian continuându-și activitatea, beneficiind neîntrerupt de sprijinul tacit al populației⁴⁸.

Inevitabilul avea să se producă, ineficiența investigațiilor germane fiind tragic „compensată” de greșeala unui militar român, urmărit și de o teribilă neșansă. Întâmplarea nefericită de la 21 mai 1917, în urma căreia grupul Chilian a fost deconspirat, este legată de încercarea eșuată de trecere a frontierei de către mai mulți militari și civili conduși de căpitanul (ulterior generalul) Barbu Pârâianu⁴⁹. Referindu-se la acest episod, Radu Macovei relatează: „Căpitanul Pârâianu a fost bine primit și găzduit la Vasile Chilian în Balta Colacului. Întâmplarea face ca odată când Vasile Chilian nu se poate duce pentru a mai vorbi cu ei le trimite odată cu mâncarea și un bilet cu numele unor ofițeri ce trecuseră frontul și alte lămuriri. Juverdeanu, care citise biletul, deși avusese instrucții ca să-l rupă după cetire, rupe numai o jumătate, iar jumătatea cealaltă unde era semnătura lui Chilian și numele ofițerilor ce trecuse, nu o rupe, ci o pune în carnetul său.

⁴⁵ Gh. I. Florescu, *Ei și-au făcut datoria față de patrie*, în „Revista noastră. Publicație a elevilor Liceului Unirea Focșani”, anul XVI (s.n.), nr. 125-130, ianuarie-iunie 1987, p. 2383.

⁴⁶ Alecu Lenco, *op. cit.*, p. 144.

⁴⁷ Augustin Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 185.

⁴⁸ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 17.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 19.

Trecerea s-a încercat tot noaptea, pe sub podul Vidrei, ajungând până la vreo sută de metri de vărsătura pârâului Saca, ce vine de la Irești, unde era poziția frontului românesc, când Plutonierul Gheorghiu, gata să se înece la o adâncitură a apei a început să strige: <<văleu, mă înece>>.

Patrurile germane atrase de zgomot și temându-se de vreun pericol din apă, se retrag pentru moment, apoi se înapoiază întărite, înconjoară locul unde s-a auzit zgomotul și prin aruncări de grenade îl forțează să iasă afară.

Locotenentul Popescu este atins de o grenadă și după ieșirea din apă moare. Vreo doi subofițeri au reușit să fugă înapoi, scăpând astfel din mâinile nemților.

Pe căpitanul Pârâianu, Juverdeanu, Gheorghiu, Coman Ștefan a Petrei, i-au luat dezbrăcați cum au ieșit din apă și i-au dus la Odobești, unde i-au închis și s-au început cercetările.

Juverdeanu nu a avut prevederea să rupă și să asvârle pachetul de la gât, în care era jumătate din scrisoarea lui Vasile Chilian. Nemții dând peste dânsa la percheziție dau de firul complotului⁵⁰.

Alte surse îl încredințează pe Gheorghiu⁵¹ că, deținând o pungă de piele cu documentele informative, puse de Chilian, nu are prezența de spirit să o arunce, dând astfel totul în vileag⁵². În fine, există și opinii conform cărora asupra locotenentului Popescu s-ar fi găsit de către germani punga de gutapercă în care Chilian a pus o serie de hărți semnate de el – note, schițe, scrisori⁵³.

La scurt timp după accident, conform unui plan dinainte stabilit, două obuze trimise de artileria română cad în apropierea Primăriei din Vidra. Vasile Chilian află astfel că s-a întâmplat nenorocirea și că trebuie să-i anunțe pe colaboratori să distrugă orice hârtie probatoare pentru activitatea lor⁵⁴.

În noaptea de 24 mai⁵⁵ au fost arestați, după percheziționare, cei patru membri ai grupului Chilian – Vasile Chilian, Toma Cotea, Dumitru Pantazică și Ștefanache Săcăluș – împreună cu soțiile lor. Inițial au fost duși în lagărul militar de la Odobești, iar apoi la Arestul Preventiv din Focșani⁵⁶. Valul arestărilor a continuat fulgerător în întreaga Vrancea, ajungându-se chiar la 50 de asemenea cazuri⁵⁷. Multe arestări s-au făcut și în comunele buzoiene menționate anterior, fiind vizați toți cei care au colaborat cu grupul Chilian.

⁵⁰ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 21, luni 22 aprilie 1935, p. 2.

⁵¹ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27/1964, f. 68.

⁵² C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *op. cit.*, p. 157.

⁵³ *Mărăști, Mărășești, Oituz*, doc. nr. 197, p. 383.

⁵⁴ Alecu Lenco, *op. cit.*, p. 144.

⁵⁵ Adenda 1 Simion Matei, *Satul meu*, în Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 348.

⁵⁶ *Mărăști, Mărășești, Oituz*, doc. nr. 197, p. 384.

⁵⁷ Adenda 1 Simion Matei, *Satul meu*, în Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 348.

Au fost clipe deosebit de groaznice, căci „toți nu se așteptau decât la moarte – și apoi nici nu știau nimic precis de soarta ce li se hotărăște și de direcția unde îi va duce. Pretutindeni însă s-a răspândit șovrul că au și fost împușcați”⁵⁸.

Ancheta efectuată din ordinul Curții Marțiale și al Diviziei 89 Infanterie germană a ținut foarte mult timp – nu mai puțin 70 de zile, periodic descoperindu-se noi și noi cazuri de persoane implicate în dubla activitate a grupului Chilian – spionaj și trecerea ilegală a frontierei⁵⁹. De-abia acum realizau germanii că stăteau, de fapt, pe un adevărat butoi de pulbere. Tocmai de aceea, în timpul procesului au acuzat membrii grupului Chilian de dezastrul ce se prefigura la Mărășești, spunând că au pierdut 100.000 de oameni din cauza lor, concluzionând: „în Vrancea s-a întâmplat [...] un lucru fioros și spăimântător”⁶⁰.

Au fost, așadar, zeci de zile de cercetări, confruntări, interogatorii și chinuri groaznice, fizice și psihice pentru vrânceni. „Nu se știa nimic precis, dar satele clocoteau de zvonuri și presupuneri. [...] În fiecare noapte erau ridicăți de la casele lor bărbați, femei, copii chiar, fără nici o explicație”. La un moment dat, numărul acestora atinsese peste 200 de persoane. „În același timp, cei bănuți numai, erau închiși la sediile *Ortskomandatur*-ilor din sate, cercetați în mod barbar. Toată Vrancea era acum ca un infern de teamă, spaimă și durere”⁶¹.

După mai bine de o lună de la declanșarea anchetei, se strânseseră deja patru dosare voluminoase de investigații și capete de acuzare.

La început, judecându-se în grabă, procesul s-a soldat cu sentințe considerate de Înalțul Comandament German mult prea blânde și incomplete. La acest fapt a contribuit și interesul pe care presa germană l-a manifestat față de un astfel de caz. Drept urmare, procesul trebuia reluat⁶².

A fost așadar pus din nou pe rol la 27 iulie, acest „simulacru de proces”⁶³ durând acum trei zile. Sentințele au fost urgentate de evenimentele de pe frontul aflat atât de aproape, germanii începând să fie tot mai nesiguri și agitați.

Ștefanache Săcăluș, împreună cu Vasile Chilian, Toma Cotea, Dumitru Pantazică și sergentul Vasile Gălățeanu au fost condamnați la moarte prin împușcare pentru înaltă trădare și spionaj. În patru cazuri pedeapsa a fost închisoare 18 ani cu muncă grea, în alte patru – 10 ani

⁵⁸ Radu Macovei, în „Atacul”, anul II, nr. 17, luni 1 aprilie 1935, p. 3.

⁵⁹ Adenda I Simion Matei, *Satul meu*, în Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 348.

⁶⁰ Gh. Florescu, *op. cit.*, p. 384.

⁶¹ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 21-22.

⁶² *Ibidem*, f. 23.

⁶³ Augustin Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 188.

închisoare cu muncă grea, în alte unsprezece doar 5 ani închisoare, în aceleași condiții, și 2 ani închisoare în alte șapte cazuri; urmează însă un număr mare de situații în care cei condamnați erau trimiși în Germania la muncă grea⁶⁴. În unele cazuri se ajungea la 20 de ani de detenție⁶⁵. Doar căpitanul Barbu Pârâianu a protestat vehement, fiindu-i comutată pedeapsa inițială la moarte prin împușcare. Însă, cu câteva zile înainte de execuție, acesta avea să evadeze⁶⁶. Soțiile eroilor, Ioana Săcăluș, Clemansa Chilian, Ioana Cotea și Stanca Pantazică, au executat detenția în trei închisori: Râmnicu Sărat, Buzău și Jilava⁶⁷.

La aflarea sentinței capitale, „toți plâneau. Un procuror neamț se adresă condamnaților: <<Voi plângeți că aveți să muriți 10 sau 11, dar noi, că din pricina voastră am pierdut o sută de mii de oameni, oare nu plângem?>>”⁶⁸.

Într-o zi de miercuri, 16/29 august, comandantul Arestului îi înștiințează pe cei cinci condamnați la moarte că a doua zi la ora 4 dimineața li se va aplica pedeapsa capitală.

„Pe fața fiecăruia, la cuvintele de <<executare>>, sudorile morții apăreau fără voie, se închegase orice simțire și de-abia își mai aduceau aminte de ce trebuie făcut înaintea morții”⁶⁹, nota Radu Macovei, cumnatul lui Vasile Chilian.

Mai târziu, avea să vină în celula lor translatorul, întrebându-i care sunt ultimele lor dorințe. Profitând de oportunitate, au cerut să depună o ultimă mărturie în fața Curții Marțiale, să-și facă testamentele și să fie împărțășiți de un preot ortodox. Li s-a acceptat tuturor doar ultima cerere, la Curtea Marțială mergând numai Vasile Chilian, doar el având dreptul să vorbească cu germanii și de-abia apucând să redacteze testamentul pe Evanghelia adusă de preot. Intervenția lui Chilian a eșuat, așa cum s-a întâmplat și cu încercarea de intervenție pe lângă Alexandru Marghiloman. S-a propus chiar răscumpărarea lor, „ceea ce nu s-a admis, că acest proces a făcut mare senzație în Germania”.

Plâneau cu toții, inclusiv Ștefanache Săcăluș, gândindu-se la cei 11 copii ai săi și la soția bolnavă, „tocmai când își făcuse o bună stare, ca să poată gusta restul vieții”. Ultima noapte de detenție a fost cumplită pentru fiecare dintre ei: „Tăcerea era mormântală, groaza cu atât mai penibilă, cu cât se auzeau mișcări din toate părțile. Întunericul nopții se lasă de-a binelea; la

⁶⁴ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 23.

⁶⁵ Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 235.

⁶⁶ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 23.

⁶⁷ Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 235-236.

⁶⁸ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 21, luni 29 aprilie 1935, p. 3.

⁶⁹ *Ibidem*.

capul fiecăruia dintre condamnați, nemții au aprins câte o lumânare, ca singuri să-și facă priveghiul fiind vii. În mijlocul acestei disperări, nimeni nu mai vorbea, orice mișcare era urmărită pas cu pas”⁷⁰.

A doua zi dis-de-dimineată, la ora trei, preotul îi mărturisește și îi spovedește. Peste o oră, îmbrăcați foarte sumar, sunt legați doi câte doi de mâini și suiți în duba ce-i aștepta în fața Arestului. Gărzile îi duc la poligonul de tragere al Garnizoanei Focșani⁷¹. După ce-și sapă fiecare groapa⁷², sunt legați fiecare de câte un par. După ce sunt legați și la ochi, urmează cele mai cumplite clipe: cele de așteptare. „Sfășietoare era așteptarea, căci doctorul și procurorul neamț întârziu [...] După o oră de așteptare, doctorul și procurorul sosesc, se așază armata în rând și se comandă câte o salvă de șapte focuri în pieptul fiecăruia”⁷³, care „au făcut ca cei patru vrânceni să se înmoaie și să se aplece spre pământul care l-au iubit așa de mult și pentru care se sacrificau”⁷⁴. „Asemenea unor stejari, loviți năpraznic de trăsnet, cei [...] care luptaseră pentru viața altora, uitând-o pe a lor, zăceau acum la pământ, fără viață, dar cu ochii deschiși, ca și cum ar fi privit soarele”⁷⁵. Au fost apoi îngropați în curtea cazărzii Regimentului 10 Dorobanți Putna⁷⁶.

La câteva zile de la execuție, ocupantul făcea cunoscut evenimentul opiniei publice focșănene și putnene prin următoarea

„Publicațiune

Prin sentința judecării din cauza spionajului au fost condamnați la moarte:

Vasile Chilian, proprietar de moară din Tichirișul,
Sergentul V. Gălățan, prizonier de război român din Peatra,
Dumitrache Pantazică, agricultor din Tichirișul,
Toma Ioan Cotea, agricultor din Păulești,
Ștefanache Săcăluș, primar din Păulești.
Sentința a fost executată prin împușcare.

În legătură cu aceste cazuri criminale, un număr de persoane au fost condamnate la mari pedepse de închisoare și muncă silnică.

Focșani, 3 septembrie (stil nou) 1917

(SS) von MORGEN

Comandantul General”⁷⁷.

⁷⁰ *Ibidem*, în „Atacul”, anul II, nr. 22, luni 5 mai 1932, p. 2-3.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 68.

⁷³ Radu Macovei, *op. cit.*, în „Atacul”, anul II, nr. 22, luni 5 mai 1935, p. 2.

⁷⁴ Adenda 1, Simion Matei, *Satul meu*, în Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 349-350.

⁷⁵ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar 3, f. 26.

⁷⁶ Monitorul Oficial, *Dezbaterile Adunării Naționale ...*, p. 897.

⁷⁷ D.J.A.N.V., fond Colecția de Documente, pachet XVIII, doc. nr. 28, f. 1.

La 15 septembrie 1917 (stil nou), germanii făceau cunoscut autorităților superioare Procesul-Verbal de constatare a morții membrilor grupului Chilian:

„Tribunalul Diviziei 89 Infanterie
Tribunalul Român Focșani
(Prin Tribunalul Corpului I de rezervă)

La 30 august 1917 înainte de amiază, la orele 5 și 30 de minute au murit în Focșani următorii locuitori:

- 1) Proprietar de mori, Vasile Chilian, născut în septembrie 1865 în Vidra
- 2) Agricultorul Toma Cotea, născut toamna 1860 în Vidra
- 3) Agricultorul Dumitrache Pantazică, născut în 4 decembrie 1876 în Tichiriș
- 4) Agricultorul și primarul Ștefanache Săcăluș, născut în 1863 în Păulești
- 5) Prizonierul Sergent V. Gălățan, [...] se afla în ultimul timp la Regimentul 55 Infanterie și în timp de pace locuia în Piatra Neamț.

ss D.D.G.

ss. Dr. Pinsger

Consiliul de Resboi

15. 9. n. ab. 16.9.17

ss. Indescifrabil

Tribunalul de resboi de câmp”⁷⁸.

La 1 septembrie (s.n.) 1917, la cererea germanilor, preotul Alexe Vasilescu de la Capela Militară din Focșani trimitea președintelui Tribunalului Diviziei 89 Infanterie două exemplare din Procesul-Verbal încheiat după ce a asistat la execuție, unul fiind necesar Tribunalului Marțial, iar celălalt familiilor condamnaților:

„Proces Verbal

Anul una mie nouă sute șapte spre zece, luna august în 31 / 8 Focșani

Subsemnatul, confesor și preot al Capelei Militare din localitate, conform însărcinării dată de Tribunalul marțial german nr. 89 Infanterie Divizia III Tgl. St. P. L. cu data de 29 / 8 – 1917 de a mă prezenta la penitenciarul civil din strada Comisiei Centrale unde deținuții: Vasile Chilian din cătuna Burca, Toma Cotea din comuna Căliman, Dimitrie Pantazică din comuna Tichiriș, Ștefan Săcăluș din comuna Păulești, toți din județul Putna cum și Vasile Gălățeanu din județul Piatra Neamț, și condamnați la moarte de menționatul Tribunal pe ziua de 30 / 8 și cari ceruse formal, ca înainte de

⁷⁸ *Ibidem*, fond Tribunalul Județean Putna, dosar nr. 1 / 1918, f. 54-54 verso.

executare și la executare să fie însoțiți pe tot timpul de un preot ortodox și care să le împlinească toate serviciile religioase cerute de biserică⁷⁹.

La ora trei (3) a.m. fixată de Onor. Tribunal m-am prezentat la numitul penitenciar, unde am fost introdus de personalul militar de serviciu în camera deținuților; le-am ținut o cuvântare morală; după care le-am săvârșit Sf. Taină a Mărturisirii și Sf. Cuminecătură.

În urmă, condamnații au arătat dorința că ar voi să li se dea timp pentru a-și formula câte un testament pentru cei rămași după ei, dar li s-a răspuns că nu li se poate da nici o aprobare și nici timp nu mai este, sosind ora de executare.

I-am însoțit apoi la executare și de acolo i-am condus la locul de înmormântare, unde li s-a făcut obicinuita rugăciune de înmormântare, puindu-se cu toții într-o groapă la rând, după sistemul gropilor făcute mai dinainte pentru ruși și români în cuprinsul proprietății Regimentului Putna nr. 10, așezați cu capul la Miază-zi și cu picioarele la Miază-noapte; așa că cel întâiu pus în groapă este Vasile Chilian spre apus, al II) Toma Cotea, III) Vasile Gălățeanu, IV) Ștefanache Săcăluș și al V) spre Răsărit este Dumitru Pantazică.

Cu câteva momente înainte de executare, cu toții ne-au rugat să am deosebită atenție pentru locul unde au să fie înmormântați și a-l comunica familiilor lor pentru ca la timp să fie scoși și duși în sânul familiei lor.

Confesor, Preot Alexe Vasilescu⁸⁰.

Peste trei săptămâni, acest act s-a dovedit de mare folos autorităților locale, așa cum rezultă dintr-o Adresă trimisă la 21 septembrie de către Parchetul Tribunalului Putna comandantului Poliției orașului Focșani. Din document rezultă că germanii fac unele cercetări în legătură cu executarea membrilor grupului Chilian, cu datele lor personale și ale părinților, „pentru ca Tribunalul să poată da cuvenita hotărâre spre a se ordona înscrierea în registrul stărei civile de morți”⁸¹.

Cercetările aveau să se desfășoare într-un ritm deosebit de lent, deoarece preotul focșănean avea să fie audiat în legătură cu acest caz abia la 21 iunie 1918⁸².

În baza mărturiei acestuia, a Procesului-Verbal deja menționat și a unei Adrese a Tribunalului Diviziei 89 Infanterie germană din 15 septembrie 1917, Tribunalul Județean Putna, reprezentat de N.N. Papadat, președinte, C.Al. Luculescu, judecător, și Constantin Colocescu, procuror, a dispus

⁷⁹ *Ibidem*, f. 59.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 49-49 verso.

⁸¹ *Ibidem*, f. 61.

⁸² *Ibidem*, f. 59 verso .

redactarea actelor de moarte (certificatelor de deces)⁸³. Totodată, Hotărârea luată de același Tribunal, prin Jurnalul nr. 192, referitoare la execuția și înmormântarea eroilor vrânceni, avea să fie trecută de ofițerul Stării Civile Focșani în Registrul de morți⁸⁴.

După război, România, atât de greu încercată, trebuia să-și vindece rănilile, fizice și psihice, provocate de pierderile de vieți omenești și bunuri materiale. În ciuda traiului greu, respectul opiniei publice față de cei care și-au dat viața pentru libertatea țării s-a manifestat din plin. Lucrurile nu puteau să stea altfel în județul Putna, al cărui fiu, scriitorul și diplomatul Duiliu Zamfirescu spunea: „noi putnenii, ne-am făcut datoria către patrie mai mult decât ceilalți români, pentru că fiii noștri au murit, apărând-o, iar pământurile noastre au servit de zăgaz dușmanului [...] fiecare putnean este un erou ori un martir”⁸⁵. Tot el însă atrăgea atenția contemporanilor săi: „județul nostru este un mare cimitir, în care dorm somnul de veci eroii necunoscuți ai nemului nostru. Să nu uităm pe cei care și-au dat viața pentru țară”⁸⁶.

Răspunzând acestui înalt comandament, întreaga populație a județului s-a mobilizat în a face ceva în memoria celor căzuți și a veni în ajutorul familiilor celor morți și dispăruți.

Referindu-ne strict la membrii grupului Chilian, trebuie amintit faptul că în ședința Adunării Deputaților din 20 februarie 1923, deputatul liberal putnean N. D. Chirculescu a evocat faptele lui Vasile Chilian și ale colaboratorilor săi, concluzionând: „au murit toți ca eroii, lăsând mizeria în familiile lor, căci toți erau buni și harnici gospodari”. Tocmai de aceea, el consideră că „Acordarea unei pensii viagere soțiilor și reversibilă asupra copiilor până la majoritate, e o datorie patriotică din partea reprezentanței naționale”⁸⁷.

Drept urmare, propune votarea în acest sens a unui Proiect de lege în cuprinderea următoare:

„Articolul 1 – Se acordă următoarele pensii viagere: 700 lei lunar doamnei Clemansa Vasile Chilian din comuna Vidra, județul Putna; câte 500 lei lunar doamnelor: Ioana Toma Cotea din Vidra (Putna); Stanca D. Pantazică din Tichiriș (Putna) și Maria [sic!] Ștefanache Săcăluș din Păulești (Putna), Aceste din urmă trei pensuni reversibile asupra copiilor lor din căsătoriile cu Toma Cotea, Dumitrache Pantazică și Ștefanache Săcăluș, până la majorat.

⁸³ *Ibidem*, f. 66-66 verso.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 64 verso.

⁸⁵ Apud Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 2.382.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 2.384.

⁸⁷ Monitorul Oficial, *Dezbaterile Adunării Naționale ...*, p. 897.

Articolul 2 – Plata acestei pensii se va face din veniturile bugetare ordinare”.

Omul politic focșănean este susținut de ministrul de Interne, generalul Arthur Văitoianu, care, la rându-i, face o trecere în revistă a activității grupului Chilian în perioada decembrie 1916 – mai / iunie 1917. Spusele sale dovedesc încă o dată „până unde țaranul nostru poate să împingă patriotismul”. De altfel, susține că s-a interesat de soarta urmașilor acestor eroi, imediat după război: „Mai târziu, după ce dușmanul fusese gonit din țară, una din primele mele griji a fost să iau contact cu familia Chilian și cu ceilalți prieteni ai mei din munții Vrancei, cu care conlucram în timpul campaniei. Reluând contact cu tovarășii mei de luptă de pe atunci și cu familiile lor, am regăsit același cald patriotism și la femeile lor, în care unele fuseseră condamnate la muncă silnică și, care totuși, niciodată n-au solicitat nici o răsplată”. În continuare, generalul face o referire strictă la un caz din Păulești – cel mai probabil al Ioanei Săcăluș: „soția unuia din martiri, de loc din Păulești, al cărei soț fusese executat, vă pot spune că a suferit o adevărată dramă, în sensul că i s-au pus în casă câțiva soldați, care n-aveau altă menire decât să o amenințe mai în fiecare zi, că o va împușca și pe ea cât și pe micul ei copil. Din această pricină a căzut greu bolnavă de inimă și, dacă a putut rezista, ea este astăzi incapabilă de a munci și de a-și crește copilul”. Tot asemenea soția lui Chilian se străduiește din greu să-și poată agonisi traiul și același lucru pentru nevasta lui Gălățeanu și încă câțiva din prietenii noștri care toți ne-am ajutat în cursul campaniei și n-au cu ce-și întrețină copiii⁸⁸.

„Cu alte cuvinte”, conchidea generalul, „guvernul nu poate și nu trebuie decât să-și însușească proiectul de lege al domnului Chirculescu. E o datorie sfântă pentru noi, de a da o mână de ajutor cât de mică acestor martiri ai neamului nostru. Pot să vă mai adaug că familia regală, de câte ori a putut să ajungă până acolo, a căutat să vadă aceste familii, să le aducă cuvenita mângâiere, ajutându-le pe cât posibil; așa a fost soția martirului din Păulești, înmânându-i-se prin mine, un mic ajutor bănesc, îmi reamintesc cu ce vorbe am fost întâmpinat de ea: << să chem pe tata din sat întâi >>. Am așteptat și când tatăl său, un bătrân și mândru țaran, a intrat în casă, ea i se adresă cu următoarele cuvinte: << Uite, tată, domnul general mi-a adus niște bani, dumneata mi-ai spus că tot ce s-a făcut s-a făcut pentru țară >> și tăcu. Bătrânul m-a privit lung și mi-a răspuns mie: << Dacă Măria Sa a trimis, primește femeie >> și a primit”⁸⁹.

În asentimentul lor, deputatul Simion Mândrescu face următoarea propunere: „cred că este drept [...] ca proiectul de lege să-și exercite puterea

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ *Ibidem.*

chiar din momentul executării celor căzuți pentru Patrie”. Adunarea Deputaților avea să adopte acest proiect de lege în unanimitate⁹⁰.

O altă mare realizare a locuitorilor județului Putna menită a cinsti memoria membrilor grupului Chilian a fost inaugurarea unui monument la Vidra, comuna natală a lui Vasile Chilian și Toma Cotea.

La începutul anului 1919, ziarul „Focșanii” informa opinia publică despre acest lucru, invitând-o să doneze după măsura inimii și a buzunarului, sumele fiind înregistrate pe listele de subscripție. De strângerea sumelor răspundea fruntașul liberal N.D. Chirculescu. O primă listă a fost consacrată unor personalități din județ, care au strâns suma de 3.100 lei: N.D. Chirculescu, Iorgu Poenaru, V. Mamigonian, Vasile Stănescu Putna, căpitanul Gheorghe Mărgineanu, Vasile Antonescu, Nică I. Macovei, Radu Negulescu, George Mateescu, maiorul Gheorghe Pastia, N.N. Săveanu, Anton Alaci, C.T. Tatovici, I. Purdilă magistrat, doctorul Botta și V. Calalb⁹¹.

Pe o altă listă de subscripție din același an, pe care s-au făcut depuneri de peste 11.000 lei, figurau alte nume de vază, din Focșani și nu numai: Teodor Ienibace, Tedor Bassarabianu, Athanasie Marosin, Louis Papasu, C. Șerbănescu-Răcoasa, Stere Drăgoi, Florea Iftimescu, Al. Oravetz, I. Rădulescu-Râmnic, N.S. Rainu, maiorul Chr. Tomulescu și alții. Lor li se adăugau și două instituții – Banca „Milcov” și Primăria comunei Nereju. Lista era însă onorată de generalul Arthur Văitoianu, care dona din partea Ministerului de Război suma de 5.000 lei⁹². Dovedind un optimism debordant, acesta spera ca la începutul anului școlar 1920-1921, monumentul să poată fi inaugurat, pentru ca înfăptuirile celor patru martiri să poată fi un exemplu celor din prezent și viitorului⁹³.

Constatând că visul nu se poate transforma în realitate atât de ușor, generalul Arthur Văitoianu ia inițiativa, prin anii 1922-1924, de formare a unui Comitet care să colecteze sumele necesare ridicării monumentului. Se dorea ca acesta să fie cât mai aproape de locul în care a fost surprins de nemți grupul condus de Barbu Pârâianu; inițial, s-a dorit ca monumentul să se ridice în curtea școlii din Vidra, proiect abandonat însă după turnarea aici a unei fundații⁹⁴. Referindu-se la acest deziderat, generalul Arthur Văitoianu, opina:

---

⁹⁰ *Ibidem*, p. 898.

⁹¹ „Focșanii. Ziarul Partidului Liberal din județul Putna”, anul I, nr. 10, duminică 3 februarie 1919, f. 2.

⁹² *Ibidem*, anul I, nr. 21, duminică 12 octombrie 1919, p. 3.

⁹³ Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 2.384.

⁹⁴ D.J.A.N.V., fond Sfătuț Popular Raion Focșani, dosar nr. 27/1964, f. 68.

„Câteși patru au fost niște eroi ale căror figuri ar trebui să stea drept icoane în școli și cazărmi”⁹⁵.

În aprilie 1935, într-un ziar focșănean se pune pentru prima oară problema amplasării viitorului monument, opiniile oscilând între Focșani și Vidra și generându-se astfel o dispută între autoritățile civile și cele militare din județul Putna. Dar să lăsăm documentul de epocă să vorbească: „Din inițiativa domnului Colonel I. Urzică, Comandantul Regimentului 10 Dorobanți – Putna, reprezentanții autorităților locale au fost convocați în vederea ridicării unui monument pe locul unde au fost executați de către armatele de ocupație pentru vina de spionaj cei cinci vrânceni în frunte cu Vasile Chilian. Domnul colonel Urzică a luat deja contact cu sculptorul Dumitriu-Bârlad, obținând executarea monumentului în mod gratuit. Domnul prefect Vasile Țiroiu susține însă ca monumentul să fie ridicat pe locul unde au fost prinși cei ce vroiau să treacă frontul, adică în apropiere de Vidra. E de semnalat că Vasile Chilian [...] nu se găsea printre cei prinși la locul sus pomenit. Așadar, nu la Vidra se petrec momentele cele mari ale dramei, ci în Focșani la poligonul de tragere al garnizoanei. Aici le sunt mormintele și aici la locul execuției poate fi atrasă mai mult atenția și curiozitatea vizitatorilor.

La locul unde a fost prins grupul ce voia să treacă dincolo s-ar putea pune o placă comemorativă, care să amintească nenorocita întâmplare.

Credem că părerea domnului Urzică va reuși să se impună”⁹⁶.

În aceeași lună, fostul conducător al grupului prins de nemți la podul de la Vidra, Barbu Pârâianu, acum general și comandant al Jandarmeriei Române, sosește la Focșani. La Arestul Preventiv, el a dezvelit placa comemorativă așezată pe peretele celulei în care a stat în 1917⁹⁷. La propunerea prefectului Vasile Țiroiu referitoare la comemorarea eroilor vrânceni, Barbu Pârâianu răspunde prompt: „Trebuie să facem negreșit ceva. Nu sunt eu singurul care să merit această recunoștință, dimpotrivă eu am îndurat pentru mine personal, pe când ei au îndurat moartea nu pentru ei, ci pentru alții. Să ne gândim împreună și să găsim o soluție”⁹⁸.

Realizarea monumentului avea să fie impulsionată și de dorința manifestată de Biblioteca „Suflet românesc” din capitală de a oferi personalitate locurilor vrâncene legate de istoria Marelui Război, într-o Adresă înaintată prefectului Județului Putna la 6 februarie 1936, instituția amintită mărturisea că intenționa „ca în vara acestui an să așeze pe casa lui

⁹⁵ Apud Cezar Cherciu, *Vrancea și Ținutul Putnei. Un secol de istorie 1820-1920*, Editura Neuron, Focșani, 1995, p. 262.

⁹⁶ Scristeanu, *În memoria lui Vasile Chilian, Ștefanache Săcăluș, Dumitru Pantazică și Vasile Gălățeanu*, în „Atacul”, anul II, nr. 17, luni 1 aprilie 1935, p. 4.

⁹⁷ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr.3, f. 30.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 32.

Chilian, cu toată cinstea cuvenită, o placă de marmură prin care să se eternizeze numele aceluia care pentru patrie a fost împușcat de nemți în ziua de 17 august 1917. La fel se va face și pentru tovarășii săi”⁹⁹.

Aceeași instituție mai făcea un anunț interesant, referitor la publicarea unui studiu consacrat faptelor eroice ale lui Chilian și tovarășilor săi Săcăluș, Pantazică și Cotea. Biblioteca spera ca Prefectura Județului Putna s-o ajute nu doar financiar, ci să asigure distribuția a 500 de exemplare. Prefectura se arată în principiu de acord, dar documentele cercetate nu clarifică soluționarea acestei probleme în sens pozitiv¹⁰⁰.

La începutul lunii martie, autoritățile locale decid implicarea tuturor vrâncenilor în realizarea monumentului care să eternizeze jertfa patrioților născuți pe aceste meleaguri. Așadar, Radu Săveanu, deputat liberal de Putna, Vasile Țiroiu, prefect, și Dimitrie Hainăroșie, președintele Consiliului Județean Putna lansează următorul Apel:

„Sunt 19 ani de când războiul pentru întregirea neamului românesc a însemnat cu flori de sânge și de foc meleagurile noastre. Din munții Sovejei și până în valea Siretului, ținutul acesta a fost locul sfânt pe care oștirea română a luptat în anul 1917 să plămădească o țară nouă.

Și în Vrancea, unde acum 400 de ani Ștefan cel Mare aduna flăcăii Babei Vrâncioaia ca să apere țara Moldovei, în aceeași Vrancea, armata română a aflat în sufletul ei puterea de rezistență.

Alături de oștire, unii vrânceni necunoscuți au ajutat cu jertfa ființelor lor și au contribuit la biruința cea mare.

Între acești eroi rămân de-a pururi amintiți cei mai nobili vlăstari ai Vrâncii, Vasile Chilian, Dumitru Pantazică, Toma Cotea, Ștefanache Săcăluș.

Mobilizați prin ei însăși, fără a fi înrolați și rămași fără voia lor în teritoriul ocupat, ei au înfruntat primejdiile morții și călăuziți numai de dragostea de patrie, se pun în serviciul armatei noastre, ca informatori, ajutând să treacă frontul în Moldova liberă, pe toți ofițerii și ostașii români aflați în spatele armatei inamice.

Descoperiți de armatele germane, ei sunt judecați după legile aspre ale războiului, condamnați la moarte și uciși în luna august a anului 1917.

Moartea lor însă a înnobilit din nou vechea țară a Vrâncii și amintirea eroismului acestor vrânceni strălucește și va străluci de-a pururi ca o nestemată pe fruntea acestui colț de țară.

Ca un semn de recunoștință pentru acești martiri, ca o pildă pentru urmașii ce vor trece pe aceste locuri sfinte, am simțit că este o datorie pentru noi să nemurim în piatră această măreață aducere aminte.

⁹⁹ *Ibidem*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 60 / 1936, f. 9.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 9, 24, 145-145 verso.

Pe dealul Vidrei, privind în sus și în jos pe apa Putnei, în zona caselor unde și-au trăit viața acești viteji, voiu să ridicăm o troiță cu placă comemorativă.

Știindu-vă sufletul ales, dragostea de localitățile acestea, legăturile sufletești cu amintirea acestor eroi, facem un apel călduros să fiți alături de noi în această inițiativă, luptând împreună pentru o cât mai grabnică înfăptuire a ei.

În acest scop și în aceste simțiri, vă rugăm a lua parte la constituirea comitetului ce va avea loc în ziua de 25 martie orele 3 d.a. în localul școlii primare din Vidra”¹⁰¹.

La ședință au participat prefectul județului Putna, Vasile Țiroiu, președintele Consiliului Județean și al Camerei de Agricultură, Dimitrie Hainăroșie, șeful Serviciului de Drumuri și Construcții, inginer Iosipescu, arhitectul județului, Frederich Hamel, prim-pretorul Plasei Vrancea, Toader Panghel, preoții Gheorghe Tutoveanu și I. Băsnuță, protoereul Dragomir Danțiș, comandantul Legiunii de Jandarmi Putna, căpitan C. Cojocaru, consilierii județeni M. Mircea și Rașcu Tutoveanu, avocații T. Rădulescu și I. Ștefănescu, cadrele didactice, primarii, preoții, notarii, perceptorii, picherii și locuitorii fruntași din Plasa Vrancea.

În ciuda eforturilor financiare, autoritățile locale erau decise să facă tot ceea ce era posibil pentru realizarea monumentului atât de dorit de vrâncenii participanți la ședință. Lor li se comunică faptul că deputatul Radu Săveanu, prefectul Țiroiu și Dimitrie Hainăroșie, președintele Consiliului Județean, au intervenit la București în acest sens¹⁰².

Aflăm cu această ocazie că au fost solicitate mai întâi marile fabrici metalurgice Wolf, Haug, Malaxa și o turnătorie din Brașov, dar nu s-a ajuns la nici un rezultat din cauza prețului cerut și amânărilor repetate¹⁰³. S-a apelat apoi la generalul Pârâianu și prin acesta la generalul Tătăranu, șeful Marelui Stat Major, de loc din Focșani, al cărui văr fusese împușcat de inamic pe când dorea să treacă frontul. De aici s-a intervenit la generalul Angelescu de la Ministerul de Război, acesta dând ordinele convenite comandantului Arsenalului Armatei care avea să execute lucrarea¹⁰⁴.

În cadrul aceleiași ședințe, Vasile Tiroiu a propus ridicarea unei cruci comemorative, care să fie construită din beton armat cu plăci laterale din aramă și fixată pe un soclu în trepte și cu o înălțime de vreo opt-zece metri.

¹⁰¹ *Ibidem*, dosar nr. 45 / 1936, f. 9-10.

¹⁰² *Ibidem*, dosar nr. 121 / 1936, f. 10-10 verso.

¹⁰³ *Ibidem*, fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 121 / 1931, f. 10 verso.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 36-37.

Pe cruce se dorea să se așeze fotografiile eroilor și să se monteze plăci cu numele tuturor ostașilor vrânceni morți în război¹⁰⁵.

Se reamintea vrâncenilor că soluția finală s-a bazat pe analizarea mai multor propuneri de realizare a monumentului: fie o cișmea monumentală care să curgă în continuu, pe al cărei frontispiciu să se monteze o placă cu efigiile din marmură a celor patru eroi¹⁰⁶, fie o capelă, fie o cruce simplă dar impunătoare, pe soclul căreia să fie așezată o placă comemorativă. Această din urmă propunere a inspirat-o pe cea finală¹⁰⁷.

Tot acum s-a hotărât poziționarea monumentului „pe dealul Vidrei, înspre Putna, pe un loc înalt, de unde să se poată privi pe o întindere de mai mulți kilometri și la răscrucea drumurilor, pentru a fi privit de toată lumea în trecere prin Vidra”¹⁰⁸.

În aceeași ședință s-a hotărât să se apeleze la ajutorul financiar al tuturor vrâncenilor și locuitorilor județului Putna. S-a ales apoi un Comitet însărcinat cu îndeplinirea obiectivului. Acesta îi avea ca președinți de onoare pe N.N. Săveanu și generalul Barbu Pârâianu, președinte activ – Radu Săveanu, trei vicepreședinți – Dimitrie Hainăroșie, judecătorul M. Nedelcu și protoereul Dragomir Danțiș, casier – prefectul Vasile Țiroiu și secretar – Teodor Panghel. Membrii erau în număr de 61, figurând aici soțiile celor patru eroi – Clemansa V. Chilian, Stanca D. Pantazică, Ioana T. Cotea și Ioana Șt. Săcăluș, precum și mulți preoți, oameni politici, cadre militare și polițienești, avocați, ingineri, arhitecți, consilieri județeni, controlori financiari, angajați ai Poștei Române, grefieri, învățători, primari, notari, percepători și chiar și un invalid de război¹⁰⁹.

Se alege apoi un Comitet mai restrâns, având următoarea alcătuire: președinte – Radu Săveanu; trei vice-președinți – Dimitrie Hainăroșie, protoereul Dragomir Danțiș și judecătorul M. Nedelcu; casier – prefectul Vasile Țiroiu; secretar – Teodor Panghel; membri – preotul Gh. Tutoveanu, avocatul Teodor Rădulescu, inginerul Iosipescu, arhitectul Frederich Hamel, comandantul Legiunii de Jandarmi Putna, căpitanul C. Cojocaru, consilierul județean Rașcu Tutoveanu, învățătorii Simion Matei, Neculai Diaconu și primarul din Vidra, Vasile Chilian.¹¹⁰

Grație dărnicii opiniei publice, s-au strâns circa 80.000 lei cu care s-a putut construi și inaugura monumentul de la Vidra¹¹¹. Bani – solicitați,

¹⁰⁵ *Ibidem*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1936, f. 10 verso.

¹⁰⁶ *Ibidem*, fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 34.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 35.

¹⁰⁸ *Ibidem*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1936, f. 10 verso.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 10 verso-11.

¹¹¹ *Ibidem*, fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 1 / 1936, f. 68.

primiti și cheltuiți până în ultimul moment¹¹² – au reprezentat rodul mărinimiei întregii opinii publice putnene – persoane fizice, preoți¹¹³, primării¹¹⁴, spitale, precum cel din Vidra¹¹⁵ și unități militare, precum Regimentul 9 Dorobanți din Râmnicu Sărat¹¹⁶. Merită amintit aici și cazul lui Aurel Gavrilescu, născut în Suraia, autor al volumului „Eroi în umbră”, dedicat tuturor patrioților români care au luptat și au murit în condiții asemănătoare cu cele ale lui Vasile Chilian și colaboratorii săi¹¹⁷. Acesta a fost impresionat de cazul vrâncenilor, pe care a avut șansa să-i cunoască în închisoarea din Focșani cu puțin timp înainte de execuție¹¹⁸.

După aducerea la Vidra a impunătoarei cruci de aramă de către Arsenalul Armatei, în turnătoriile căruia s-a realizat¹¹⁹, a urmat o perioadă de lucru intens – toată luna mai și începutul lunii iunie – în vederea realizării soclului de beton și a fixării crucii. Mâna de lucru a fost asigurată de către localnicii vrânceni¹²⁰, coordonați de meșterul Osvaldo Zuliani din Focșani și supravegheați de arhitectul șef Hamel și de reprezentantul Prefecturii, Octav Vasiliade¹²¹.

Amplasat pe terasa mijlocie a Putnei, în satul Căliman, pe unde trece șoseaua Vidra-Focșani, în imediată apropiere de locul până unde Vasile Chilian a condus grupul de prizonieri aproape de rețelele nemțești care erau înșirate peste apa Putnei, acolo unde era podul peste apă și unde începea zona neutră¹²², monumentul are o înălțime de 8 metri¹²³. Impunătoarea cruce a fost realizată din lemn și îmbrăcată în aramă¹²⁴. Postamentul a fost construit din beton mozaicat, în trepte¹²⁵, având laturile pătrate cu dimensiunea de cinci metri¹²⁶.

¹¹² *Ibidem.*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1936, f. 18-19, 24..

¹¹³ *Ibidem.*, f. 3.

¹¹⁴ *Ibidem.*, f. 5-9, 30.

¹¹⁵ *Ibidem.*, f. 4.

¹¹⁶ *Ibidem.*, f. 29.

¹¹⁷ Valeriu Anghel, Al. Deșliu, *Vocație și destin. 600 fișe portret pentru un tablou spiritual-istoric al județului Vrancea*, Editura Terra, Focșani, 2000, p. 132.

¹¹⁸ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 69.

¹¹⁹ *Ibidem.*, fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 37.

¹²⁰ *Ibidem.*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1036, f. 98.

¹²¹ *Ibidem.*, fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 38.

¹²² *Ibidem.*, fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 24 / 1964, f. 68.

¹²³ *Ibidem.*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1936, f. 98.

¹²⁴ *Ibidem.*, fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 10.

¹²⁵ *Ibidem.*; vezi și Lelia Pavel, Dumitru Huțanu, *Monumentele eroilor din județul Vrancea în lupta pentru independență*, Editura Neuron, Focșani, 1995, p. 48-49.

¹²⁶ D.J.A.N.V., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1936, f. 98.

Din cele opt plăci de marmură cu inscripții prevăzute inițial, s-au așezat doar trei¹²⁷. Pe prima dintre ele stă scris: „Din inițiativa președintelui Camerei Deputaților N.N. Săveanu, a generalului inspector al jandarmeriei Barbu Pârâianu, a deputatului de Putna Radu N. Săveanu, a prefectului Vasile I. Țiroiu, a președintelui Consiliului Județean D. N. Hainăroșie, s-a ridicat acest monument cu osârdia lor și a fruntașilor Vrânceni și s-a sfințit în fața întregii populațiuni Vrâncene, în ziua de 14 iunie 1936 sub domnia M.S. Regelui Carol al II-lea.

Fiind prim ministru Gh. Tătăărăscu, ministru de Interne I. Inculeț, prefect al județului Putna Vasile I. Țiroiu, primar al comunei Vidra Vasile Chilian”¹²⁸.

Pe cea de a doua inscripție sunt menționați martirii cărora le este dedicat monumentul: „Slavă și sfântă amintire martirilor vrânceni Vasile Chilian, Toma Cotea, Ștefanache Săcăluș, Dumitrache Pantazică și celor 1.410 eroi din satele Vrancei morți pentru patrie în anul 1917”¹²⁹.

În fine, cea de a treia inscripție are următorul conținut: „Pe aceste locuri în anul 1917 a fost viforul războiului pentru întregirea neamului. Pe acest deal al Vidrei se aflau oștirile noastre; în față peste apa Putnei era armata germană. În teritoriul ocupat rămăseseră surprinși de năvala inamică mii de oșteni români. În zile și nopți de-a rândul, ei fură trecuți dincoace prin locuri ascunse, prin rețele și tranșee, sub focul aprig de obuze și mitralii, îndemnați și călăuziți de patru vrânceni locuitori din aceste sate. În iunie 1917, aceștia au fost descoperiți, prinși, judecați de comandamentul german și uciși la Focșani în luna august 1917. Și s-a ridicat acest monument în anul 1936, sub glorioasa domnie a Regelui Carol al II-lea, întru amintirea acestor martiri și a tuturor eroilor vrânceni morți în războiul pentru întregirea neamului”¹³⁰.

De jur împrejur, monumentul a fost pavat cu dale pătrate din ciment. În 1938, din inițiativa familiilor celor patru eroi vrânceni, acesta fusese înconjurat de un gard din rigle de lemn, deteriorat complet în 1964¹³¹.

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, monumentul a scăpat ca prin minune de spiritul revanșard al germanilor care vedeau în el simbolul înfrângerilor cumplite suferite pe aceste meleaguri.¹³² Pentru români,

¹²⁷ *Ibidem*, fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 69.

¹²⁸ *Ibidem*, f. 10.

¹²⁹ Apud Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 28.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 69.

¹³² *Ibidem*, fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 11.

dimpotrivă, el „simbolizează credința în divinitate, simțirea patriotică, jertfirea pentru țară, virtutea vrânceană”¹³³.

Pentru o mai bună punere în valoare a sa, în 1973 s-a propus realizarea unei inscripții, gravată pe o placă de marmură, eternizându-se ultimul gând al celor patru eroi, dar exteriorizat doar de Vasile Chilian: „Mor pentru țara mea”¹³⁴.

Un asemenea monument nu putea avea parte însă decât de o manifestare grandioasă cu ocazia inaugurării sale, la 14 iunie 1936. Evenimentul era anunțat în termeni elogioși de presa locală: „Vrancea legendară, Vrancea istorică și eroică își îmbracă astăzi haina de sărbătoare pentru a sărbători într-o unanimitate înălțare sufletească sfințirea monumentului comemorativ al martirilor și eroilor vrânceni, jertfiți pe altarul patriei cu ocazia războiului întregirei neamului”¹³⁵.

De buna desfășurare a ceremonialului s-a ocupat Prefectura Județului Putna, care în câteva zile înainte de eveniment trimitea următorul Ordin prim pretorilor Plaselor Vrancea și Zăbala, primarilor, notarilor, șefilor de Secție, de Posturi din comunele Preturilor Vrancea și Zăbala: „Vestiți prin orice mijloc, toți locuitorii, bărbați și femei, tineri și bătrâni să ia parte la această sfântă sărbătoare.

Luați din timp toate măsurile de ordine, în ce privește circulația și transportul.

Comuna Vidra va fi prevăzută din timp cu arcuri de triumf, ghirlande și steaguri.

Premilitarii ce vor sosi din ajunul zilei, vor fi cartiruiți în satul Voloșcani.

Școala de Jandarmi va fi cartiruită în satul Burca.

Străjerii vor fi cartiruiți în Vidra.

Luați măsuri ca brutăriile din Vidra să aibă pâine suficientă și de bună calitate, servită în bune condițiuni fără nici o sporire de prețuri.

Fiecare primar își va alcătui detașamentul de luptători din anii 1916-1918 și vor defila călări, îmbrăcați în portul vrâncenesc, având steagul comunei în frunte.

Detașamentul va avea cel puțin 40 călăreți. Nu se admite călăreț fără sei și fără frâie.

Primarii vor purta eșarfele oficiale.

---

¹³³ *Ibidem*, f. 41-42.

¹³⁴ *Ibidem*, f. 42.

¹³⁵ *Ibidem*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 108 / 1936, f. 163.

Școlile din Vrancea vor trimite delegațiuni de 30-40 elevi și eleve din cei mai răsăriți, îmbrăcați numai mocănește, conduși de domnii învățători respectivi.

Populația care va asista la serbare va avea dinainte desemnat locul pentru staționare”¹³⁶.

Pentru manifestarea de la 14 iunie 1936 s-a alcătuit și un program. Conform acestuia, la ora 9 dimineața s-au oficiat Te Deum-ul și sfințirea monumentului de către cei trei protoierei ai județului Putna și un sobor de 12 preoți din întreaga Vrancea.

Între orele 10 și 11 au ținut scurte cuvântări N.N. Săveanu, generalul Păltineanu, deputatul Radu Săveanu, protoiereul Dragomir Danțiș, învățătorii Neculai Diaconu și I. Răileanu, delegatul Societății Fundațiilor Regale, delegatul studențimii putnene, generalul Barbu Pârâianu, preotul G. Tutoveanu din Vidra, Simion Matei, învățător din Vidra și Vasile Chilian, primarul localității¹³⁷.

Cu acest prilej, generalul Barbu Pârâianu declara: „Toți cei cinci eroi merită toată lauda și pot fi trecuți ca eroi în cartea neamului, iar patriotismul lor – un exemplu al viitorului”¹³⁸.

În onoarea sufletelor rare de care au dat dovadă eroii vrânceni, al căror vis nu s-a împlinit și pentru ei, dar pentru care posteritatea păstrează veșnică amintire¹³⁹, au defilat în următoarea oră elevii din Vidra și delegațiile școlilor din Țara Vrancei, străjerii, premilitarii din zonă, un detașament militar și unul alcătuit din veteranii din Primul Război Mondial. După prânz, a urmat cununia unei tinere din Spulber, botezată în 1917 de căpitanul (pe atunci) Barbu Pârâianu. Programul s-a încheiat cu serbarea oferită de Școala din Vidra și Școala de Jandarmi¹⁴⁰.

La manifestare au mai asistat, între alții: profesorul universitar Vasile Ispir, primarul orașului Focșani, Paul Tomescu, administratorul financiar I. Silaghi și I. Iov, inspectorul școlar al județului Putna¹⁴¹.

Referindu-se la această zi, Vasile Țiroiu deapănă emoționant firul amintirilor: „Mii de mocani din toate satele vrâncene coborâseră aici, însuflețiți de sfințirea acestei înfăptuiri. Șoseaua națională și drumurile vecine erau pline de lume [...]. Veniseră pe jos, în căruțe sau călări pe cai mărunți de munte, purtând, bărbații toiege și crângi de brad, ca la nuntă și femeile buchete de flori.

¹³⁶ *Ibidem*, dosar nr. 121 / 1936, f. 15.

¹³⁷ *Ibidem*, f. 14.

¹³⁸ Apud Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 262.

¹³⁹ Addenda 1 Simion Matei, *Satul meu*, în Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 353.

¹⁴⁰ D.J.A.N.V., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 121 / 1936, f. 14.

¹⁴¹ Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 241.

Venise multă lume și [...] de la podgorie, din Panciu, Odobești și Focșani și nuanțarea plină de farmec a portului de munte contrastă, într-un aspect de măreție, față cu straiul strămoșesc¹⁴². Nu a putut să nu fie impresionat de uralele mulțimii în momentul dezvelirii monumentului, de liniștea sacră păstrată de participanți în momentul slujbei religioase, și de clipa în care, la final, toată lumea s-a îndreptat, ca la un semnal, către cele patru familii îndoliate pentru a le prezenta un ultim omagiu¹⁴³.

Multe personalități vrâncene și putnene, deși ar fi dorit să fie martori la acest măreț moment, nu au reușit, din diverse motive, să facă acest lucru; printre ei s-a numărat și savantul Simion Mehedinți, care trimitea bunului său prieten și colaborator Vasile Țiroiu următoarea telegramă: „Sunt cu toată inima în mijlocul vrâncenilor la cinstea ce se cuvine bunilor români care s-au jertfit pentru țară, fie numele lor binecuvântat”¹⁴⁴.

Un an mai târziu, la 7 iulie, Ateneul Popular „Eroul Vasile T. Chilian” din Vidra își publica Statutele. După cum rezultă din document, scopul fundamental al tinerei instituții era „să popularizeze prin conferințe, serbări și publicații faptele demne de admirat ale eroului Vasile T. Chilian și ale tuturor eroilor vrânceni care s-au sacrificat în timp de război, [...] să răspândească și să întărească în sufletele sătenilor dragostea de țară, credință și rege, dând mereu ca exemplu pe Chilian și tovarășii săi, precum și eroii de seamă ai neamului nostru”¹⁴⁵.

Eroii vrânceni au rămas în inima oamenilor de pe acele meleaguri, faptul fiind demonstrat de comemorările care s-au făcut în vechiul ținut vrâncenesc. Un exemplu în acest sens este și „Chemarea către vrânceni” făcută în același an de către Societatea Culturală „Tudora Vrâncioaia” din Bârsești: „În ziua de 26 septembrie a.c., cu prilejul împlinirii a 20 ani de la moartea eroilor vrânceni și cu ocazia deschiderii școalelor primare se vor da în comuna Bârsești serbări culturale de către școalele primare Bârsești și Topești și cu concursul centrului premilitar București, la care este chemată să ia parte toată suflarea de pe meleagurile Vrancei [...]. Se va glorifica faptele de eroi ale lui Vasile Chilian cu Pantazică, Cotea și Secăluș împușcați de germani și a tuturor eroilor vrânceni, căzuți în războiul cel mare”¹⁴⁶.

O altă manifestare a recunoștinței putnenilor față de membrii grupului Chilian a fost aceea a grijei față de întreținerea corespunzătoare a locului lor de veci.

¹⁴² D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 39.

¹⁴³ *Ibidem*, f. 40-41.

¹⁴⁴ *Ibidem*, f. 23.

¹⁴⁵ *Ibidem*, fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 314 / 1937, f. 37-37 verso.

¹⁴⁶ *Ibidem*, dosar nr. 104 / 1937, f. 119.

În 1925 ar fi putut însă interveni o schimbare, în sensul strămutării rămășițelor pământești ale acestora. Faptul este dovedit de Adresa pe care Prefectura o trimite Societății „Mormintele Eroilor”, la 7 octombrie: „Un comitet pus sub patronajul domnului ministru Chirculescu, voind să exhumeze și să transporte la Vidra osemintele celor 3 martiri și anume: Vasile Chilian, Pantazică etc., executați de armatele germane, unde se vor înhuma definitiv. Pentru a servi de pildă și patriotism generațiilor viitoare s-a hotărât ridicarea unui monument.

De aceea, vă rugăm să binevoiți a încuviința exhumarea lor, încunoștiințând și comitetul județean regional”¹⁴⁷.

Proiectul avea să fie sortit eșecului, așa cum ne-o dovedește un document militar din 1930, în care se spune, referitor la Vasile Chilian și colaboratorii săi: „Astăzi osemintele lor zac somnul de veci în cimitirul eroilor din Focșani”¹⁴⁸.

La 12 septembrie 1937, cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea celor patru vrânceni, un Comitet aflat sub președinția generalului Arthur Văitoianu a depus, în semn de recunoștință, o candelă pe mormântul lor din curtea Regimentului 10 Infanterie Focșani¹⁴⁹.

În toamna anului 1940, osemintele eroilor aveau să fie deshumate și așezate în cripta Mausoleului din Focșani. Referindu-se la acest eveniment, un ziarist local nota: „Joi, 21 noiembrie, la ora 11 dimineața, a avut loc în curtea regimentului 10 infanterie din localitate, deshumarea osemintelor eroilor vrânceni Vasile Chilian, Toma Cotea, Ștefan Secăluș, Dumitru Pantazică și Vasile Gălățeanu, împușcați în ziua de 17 august 1917 de trupele de ocupație, fiind acuzați de spionaj în favoarea României.

Au luat parte la această solemnitate familiile eroilor, precum și domnii: colonel Tănăsescu, comandantul Regimentului 10 Dorobanți, maior Bădescu, maior Georgescu și ceilalți ofițeri din regiment și trupă.

Serviciul religios a fost oficiat de S.S. Preot maior Gheorghiu, confesorul Garnizoanei.

S.S. a luat cuvântul, preamărind memoria eroilor, care deși civili și-au sacrificat viața pentru patrie. Adresându-se apoi trupei, S.S. a spus că moartea acestor eroi să le fie pildă.

S-a format apoi un important cortegiu care s-a îndreptat spre Mausoleul orașului, unde a avut loc reînhumarea osemintelor martirilor vrânceni.

¹⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 96 / 1925, f. 15.

¹⁴⁸ *Mărăști, Mărășești, Oituz ...*, doc. nr. 197, p. 384.

¹⁴⁹ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27 / 1964, f. 69.

În mausoleu, d. colonel Tănăsescu a adresat câte un cuvânt de mângâiere familiilor celor uciși, după care solemnitatea a luat sfârșit”¹⁵⁰.

După depunerea eroilor „în cripta mausoleului din Focșani, racla dinspre răsărit”, candela care se afla pe mormântul din curtea regimentului mai sus menționat a fost mutată în Cimitirul German din oraș¹⁵¹.

La 21 aprilie 1953¹⁵², șeful Muzeului Militar din București, general-maior M. Maltopol¹⁵³, în urma inspectării mausoleelor și cimitirelor de război din acest colț de țară, redacta un Memoriu referitor la starea în care se aflau acestea¹⁵⁴. Referitor la Mausoleul din Focșani, de care răspundea Sfatul Popular al acestui oraș, M. Maltopol remarca faptul că din mormântul eroilor vrânceni „n-a mai rămas decât piatra cu inscripția candelii veșnice de la căpătâi”¹⁵⁵.

Drept urmare, la 29 iunie 1953, generalul-maior M. Maltopol cerea sprijinul Direcției Superioare Politice a Armatei și Direcției Propagandă și Agitație să fie așezată la loc piatra mormântului martirilor Chilian, Cotea, Pantazică, Săcăluș și Gălățeanu¹⁵⁶.

Din când în când, faptele acestor oameni trebuie reamintite, nu doar pentru a nu fi uitate, ci pentru a oferi un exemplu. Drama trăită de ei a scos la iveală eroi cu o personalitate puternică, cu un dezarmant și totodată nobil spirit de sacrificiu¹⁵⁷, cu un curaj extraordinar fundamentat pe respectul față de Țară, pe care o doreau cu orice preț liberă. Uriașul lor entuziasm a fost indisolubil legat de speranța în victorie¹⁵⁸ și de ideea de datorie sacră față de Patrie¹⁵⁹. Au știut să-și atragă populația locală de partea lor și, fără a fi pregătiți pentru vreo activitate de spionaj, au făcut-o, poate, mai bine decât profesioniștii, dovedind inteligență, perspicacitate, abilitate, spirit comunicativ, agreabil și multă stăpânire de sine, dezinvoltură¹⁶⁰ și o infinită voință¹⁶¹.

¹⁵⁰ H. Orleanu, *Deshumarea osemintelor unor eroi la Focșani*, în „Focșanii. Independent de atitudine și informații”, anul II, nr. 63, 24 noiembrie 1940, p. 4.

¹⁵¹ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 21 / 1964, f. 69.

¹⁵² Cornel Țucă, Iulian Boțoghină, *Documente inedite privind restaurarea operelor comemorative de război în Vrancea*, în „Cronica Vrancei”, volumul II, coordonator Horia Dumitrescu, Editura D.M. Press, Focșani, 2001, p. 288.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 294.

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 288.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 290.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 297, 299.

¹⁵⁷ D.J.A.N.V., fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 28-29.

¹⁵⁸ Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 234.

¹⁵⁹ Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 2384.

¹⁶⁰ C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *op. cit.*, p. 156.

¹⁶¹ Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 2.382.

Acești adevărați „eroi din umbră”, cum atât de plastic i-a numit Aurel Gavrilesco pe cei patru vrânceni, deși nu au folosit armele, au dovedit o cu totul altfel de vitejie¹⁶²; ei „au înțeles [...] că în spatele frontului pot să lupte tot așa de eroic, poate chiar mai mult decât cei din tranșee”¹⁶³.

Din toate aceste motive, generațiile prezente și viitoare, din județul Vrancea și nu numai, au datoria morală de a-i venera pe acești bravi vrânceni¹⁶⁴.

Appendix: Receptarea literară a lui Ștefanache Săcăluș

Spiritul de sacrificiu dovedit de toți membrii grupului Chilian, atașamentul lor față de Țară manifestat atât de plener au atras atenția nu numai istoricilor și memorialiștilor, ci și lumii literare. Impresionați de faptele acestor eroi, o serie de scriitori vrânceni le-au immortalizat faptele și trăirile în pagini de un realism tulburător. Dintre acestea, rețin atenția cele două romane semnate de Virgil Bostănaru – *Trei în furtună* și Traian Olteanu – *Muntele și piatra*. Ieșite de sub tipar la un interval scurt de timp (1987, respectiv 1988), sub girul a două edituri de prestigiu (Editura Militară și Albatros), cele două lucrări au meritul de a contribui, prin mijloacele specifice domeniului literar, la întipărirea în conștiința generațiilor de ieri, de azi și de mâine a unor modele existențiale aparte.

Cu toate că în romanul lui Virgil Bostănaru, Ștefanache Săcăluș nu este decât un personaj secundar, puternica sa personalitate se face totuși pregnant simțită. De la bun început se spune despre el că a fost „om gospodar și serios”, care n-a stat pe gânduri când a fost vorba să fie de folos Statului român, atunci când acesta i-a cerut-o¹⁶⁵.

În calitate de membru al grupului Chilian, a știut că ajutorul pe care îl dă țării și armatei române este un adevărat joc cu moartea¹⁶⁶, responsabilitatea fiind imensă, iar riscul enorm. Greșeala unuia dintre acești adevărați patrioți era greșeala tuturor, ducând inevitabil la dispariția grupului, faptul având consecințe nefaste pentru soarta frontului din această zonă¹⁶⁷.

Ștefanache Săcăluș a participat la acest „joc cu focul” fără teamă și cu totală dăruire. Folosindu-se de drumuri neștiute de ocupant și de ascunzători pregătite anume, el i-a ajutat pe prizonierii români fugiți din lagăre să treacă

¹⁶² Apud Valeriu D. Cotea, *op. cit.*, p. 233.

¹⁶³ D.J.A.N.V., fond Sfatul Popular Raion Focșani, dosar nr. 27/1964, f. 67.

¹⁶⁴ *Ibidem*, fond personal Vasile I. Țiroiu, dosar nr. 3, f. 28-29.

¹⁶⁵ Virgil Bostănaru, *Trei în furtună*, Editura Militară, București, 1987, p. 29.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 96.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 98-99.

linia frontului, asigurându-le merinde, straie și medicamente. Făcea totul cu simțământul că reușita lui era reușita tuturor camarazilor săi¹⁶⁸.

Autorul îl prezintă pe Săcăluș ca fiind pe deplin conștient de faptul că participă la un alt gen de război, nu ca cel de pe front; se considera victorios ori de câte ori îi trecea pe sub nasul inamicului soldații rătăciți în timpul retragerii, pe cei rămași în teritoriul inamic, răniți fiind și pe cei fugiți din lagăre; căci toți aceștia nu erau doar viitori combatanți, ci și calea prin care se transmiteau toate informațiile deținute despre inamic, informații deosebit de prețioase pentru armata română. Știa foarte bine că stă „pe un butoi de pulbere” și că ceea ce-i garanta viața era tocmai capacitatea de a se comporta față de germani și chiar față de consăteni ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic¹⁶⁹.

Om „de ispravă”, prezent „la datorie”, Ștefanache Săcăluș, ca toți ceilalți tovarăși ai săi rămâne totuși o parte dintr-un sistem, o verigă dintr-un lanț, asigurând legătura „din sat în sat, din stână-n stână, din om în om”. Și-a riscat viața pentru cauza cea mai nobilă, îndeplinind sacra misiune dată de generalul Văitoianu înainte de începerea ostilităților¹⁷⁰. A luptat pentru ca românul să se simtă cu adevărat acasă, fără a-i mai fi frică de clipa următoare, care ar fi putut însemna la fel de bine suferință, umilire, chiar și moarte¹⁷¹. A fost tot timpul unul din „cele mai apropiate ajutoare ale lui Vasile Chilian”, dovedind rezistență psihică, curaj și spirit de prevedere¹⁷².

Cu toate acestea, momentul cheie al existenței sale îl constituie, în roman, nu atât acela al capturării, cât cel în care a avut de ales între a-și părăsi sau a-și ajuta țara. Căci ar fi putut să se refugieze în munți, unde ar fi fost cu greu de găsit. A avut însă demnitate și a alungat gândul acesta, „pentru că acest popor are cultul libertății și a rezistenței în fața marilor pericole”. Aidoma celorlalți membri din grup, Ștefanache Săcăluș a simțit că trebuie să se implice, făcând-o „de bună voie, după îndemnul inimii”. Doar astfel se simțea cu adevărat liber.¹⁷³

Și pentru el însă avea să fie valabilă observația făcută de unul dintre tovarășii săi: „Aveau la fel de multe șanse de scăpare ca un soldat care pleacă la atac. Nici nu știi când vine glonțul și te răpune de n-ai vreme să-ți faci măcar rugăciunea”¹⁷⁴. Ca toți ceilalți, a suportat cu demnitate detenția, murind „cu fruntea sus”, încredințat „că acțiunea lor neînfricată însemnase o

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 100-101.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 152-153, 156.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 184-185.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 186-187.

¹⁷² *Ibidem*, p. 188-189.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 195, 198.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 218.

părticică de contribuție la acest măreț episod al luptei poporului român pentru apărarea libertății și independenței sale”¹⁷⁵.

Ștefanache Săcăluș apare însă mult mai bine individualizat în romanul lui Traian Olteanu, „Muntele și piatra”. De la bun început i se precizează statutul, în august 1916 fiind deja „un gospodar în vârstă care se ținea destul de bine pentru anii săi [...]”. Fusesse timp îndelungat primar la Păulești”¹⁷⁶.

În legătură cu sfârșitul grabnic al războiului, dorit de toată lumea, el avea o opinie aparte: „până la urmă, singuri va trebui să ne ajutăm, să hotărâm pentru noi”. Întrebat cum trebuie făcut acest lucru, Săcăluș se arată deosebit de tranșant: „și cu parul, de-o fi nevoie. Dacă-i de murit, poți să te duci spre groapă fie împins de glonț, fie pocnit în moalele capului. Dar, poate că ați uitat de mândria vrânceanului? ...

Cât despre mine, mai repede dau foc la casă și mă arunc în mijlocul ei, decât să-l aud pe unul poruncindu-mi în bătaură. Aștia sunt trufași [...] îți iau vitele și tot ce-ai agonisit într-o viață, apoi îți șterpelesc și icoanele, îți distrug vorbele și cântecele și tot ce mai ții în suflet”¹⁷⁷.

Atenționat de un preot că „agită” spiritele, Săcăluș replică: „Cel mult îi scutur, le clătesc mintea. Iar de-o fi și-o fi, om vedea atunci, fiecare, ce-i de făcut. S-ar putea să-i și agit. Ce ziceți, fraților, luăm în palme nisip și-l lăsăm să se scurgă printre degete, așteptând să se treacă ziua în noapte, sau punem umărul să urnim căruța spre ai noștri?” Scriitorul insistă în a prezenta cititorului particularitățile care făceau din Ștefanache Săcăluș un adevărat lider: „Mai în vârstă, adesea reținut ... Fusesse, ani în șir, primar și poate de atunci – când se știa ascultat, urmărit și judecat – se obișnuise să-și măsoare vorbele și mersul, întregul fel de a fi. Uneori, umbla [...] grav, cu fereală, aproape pregătindu-și gesturile. Are zece copii și, poate de asta, când ia parte la o discuție, face cum face și aduce vorba de „ieduții” lui care îi luminează și-i bucură casa. De multe ori îl auzi spunând: <<Asta-i viața ... Așa vreau eu să fie o gospodărie: plină de bucurie. Bogăția adevărată, de la copii se trage>>. De fapt, calmul și gravitatea sunt mult mai subțiri decât se vădesc. Sub ele se arată repede un bărbat vesel și priceput, un om care nu știe ce-i odihna”¹⁷⁸.

Stând de vorbă cu prietenul său Dumitrache Pantazică, Săcăluș îl lămurește că nemții vor părăsi țara numai dacă vor fi determinați să facă acest lucru: „Să le tragem o mamă de bătaie, încât să ne țină minte. Ce-i drept, ne-au luat cam pe nepregătite, dar le-am arăta de ce suntem în stare. Iar tu, nu te

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 213.

¹⁷⁶ Traian Olteanu, *Muntele și piatra*, Editura Albatros, București, 1988, p. 11.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 12-13.

mai văita ca o babă cu plânsul și afurisenia în poală. Doar n-ai fi vrut să-ți termine nemții casa ... Rabdă. Du-te și mângâie securea sau pune-ți mintea la treabă. Asta-i viața ... Trebuie să știi a primi dar, la fel de bine, a da. Dacă nu poți să fii demn până la capăt, mai bine să te mănânce viermii pământului asta. Vezi, trăim o bună bucată de vreme, fără să-i dăm vieții un drum, un rost anume ... Dar, iată, lucrurile astea nu mai sunt de-ajuns ... Începem să căutăm un înțeles adevărat, ca pe un măr de aur ... Îl găsim, nu-l găsim!”¹⁷⁹

Consătenii îl apreciau foarte mult pe acest om harnic, bun povestitor, familist convins, dar care le ascundea totuși ceva: „Munca mult. Cu gândul la ograda plină de copii sau de teama sărăciei, niciodată nu-l găseai în preajma cuptorului ... Oamenii spuneau: <<Secăluș nu doarme, își face planuri, aranjează el ceva...>>”¹⁸⁰

În calitate de membru al Partidului Național Liberal, afirmă autorul, Ștefanache Săcăluș știa cât de important era ca România să fie cu adevărat Mare. Tocmai de aceea, el nu a pregetat să-i ofere tot sprijinul lui Vasile Chilian, netemându-se pentru viața lui și punând mai presus datoria față de țară, cerută de conștiință, față de cea de familie, cerută de suflet¹⁸¹. Încrezător în justetea cauzei căreia i se dedică, i se adresează ferm lui Chilian: „Am înțeles de ce-ai venit. Cu noi ce faci? [...] Să știi că, la o adică, poți conta pe mine. Te voi ajuta cu tot ce vei crede de cuviință”¹⁸². Dârz din fire¹⁸³, și-a îndeplinit cu conștiinciozitate misiunea de călăuză pentru grupurile trimise de învățătorul Radu Macovei.

Era pe deplin conștient de risc: „Viața omului nu-i un ghem, să-l răsucescă fiecare cum vrea ... Trebuie depănată cum se cuvine. Iar dacă moartea ne este hărăzită de la naștere, cred că-i bine să rostim cele ce se văd, cum trebuie să hotărâm asupra a ceea ce ne aparține”. Nu numai vorbele, ci și gesturile îi trădau frământarea lăuntrică: avea „mișcărilor repezite, energice, care păreau că vin să sublinieze fiecare vorbă; mâinile alergau iute, să se țină în preajma sunetelor. „Chiar și atunci când situația pare a-l copleși, îi rămâne totuși o frântură de optimism. La un moment dat, îi spune lui Vasile Chilian: „Nu se mai termină războiul asta ... A intrat ca un fir de apă în sat și până la urmă a ajuns să ne despice ca o daltă ... Nimic nu s-a schimbat în lume... Silnicia are alt nume, dar același miros. Cine știe ... poate o să scăpăm cu viață din toată încleștarea asta ... câteodată, mi se pare că miros a cadavru ... semăn cu un mort ...”¹⁸⁴.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 95.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 116-118.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 119-120.

¹⁸² *Ibidem*, p. 122-123.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 124.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 141.

Strania presimțire avea să se transforme însă în cumplită certitudine. Îndurând cu demnitate exemplară detenția și procesul, Ștefanache Săcăluș îi apare cititorului ca un veritabil erou care doar în aparență este biruit de soartă, triumful cauzei sale învingând moartea.

Așadar, pe de o parte, personajul nu poate să nu arate că este om ca toți ceilalți; și, tocmai de aceea, suferă și plânge chiar, gândindu-se la cei zece copii și la soția bolnavă¹⁸⁵: „ar fi fost în stare să mai facă atâtea pentru ei, ar fi reușit să le ofere un sprijin, dar îi lăsase singuri, tocmai când aveau cea mai mare nevoie de el. Parcă le întorsese spatele, refuzându-i”¹⁸⁶.

Pe de altă parte însă, același erou își dă seama că sacrificiul său nu a fost inutil, atunci când, izbucnind în plâns în timpul procesului, un ofițer german îl întreabă că dacă el plânge, un om „fără importanță”, atunci germanii, care din cauza lor au pierdut o armată întreagă, ce să mai facă?... Săcăluș simte „furie seacă” în fața morții, cu toate că știe că a biruit-o, aflând că „la Mărășești se vorbea de victorie”¹⁸⁷.

Până în cea din urmă clipă a fost convins că moare pentru existența liberă și demnă a poporului său, cu toate că „simte că e slăbit și neputincios, ca și cum ar fi pus noaptea, peste umeri, un pumn de ani; deodată, prea mult, o picătură grea”. Asemenea stări, inerente unor astfel de momente dramatice, sunt totuși trecătoare, rațiunea trăind o ultimă și mare biruință: „Oricum, nu lăsa impresia că îmbătrânește. Stâlp ... Nu-i purta pică lui Chilian ...”. Fără a mai fi nevoie de lămuriri pentru sine însuși, „se simțea mândru de tot ceea ce se petrecuse. S-ar putea spune că și-a ales moartea ...Trebuia făcut ceva pentru Țara asta”. Aflat în celulă, este tentat să-și sape crezul său în zid, cu toarta gamelei: <<Trăiască România Mare!>> Își reprimă gestul, considerându-l inutil, victoria armatei române nefiind decât o chestiune de timp. Tocmai de aceea viața sa nu are preț: „O să ne unim cu frații de peste munți și atunci nici fapta noastră nu a fost în zadar. Peste tot va fi scrisă această credință”. Nu se teme de durerea trupului așa cum se teme de cea sufletească, „gheara ascunsă în adâncul ființei [...] oftează, începe să plângă, își cunoaște sfârșitul și nu se teme”¹⁸⁸.

Stările de spirit contradictorii, trecerea de la un simțământ la altul nu împiedică pe Săcăluș să-și facă un ultim *curriculum vitae*, înscris în conștiința sa: se afla „în pragul plecării pentru totdeauna ... și-a privit întreaga viață, fără să se rușineze de nimic .... Nu am făcut cine știe ce ... Orice vrâncean ar fi procedat la fel. Când a fost să ne știm dreptatea siluită,

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 167.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 187.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 187, 196.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 199, 221.

iar libertatea îngenunchiată, ne-am ridicat în contra domnilor ca și împotriva celui străin și hapsân. Nu-s nici gânduri alese, nici vorbe mari. Ca să lași o urmă trebuie să ai picioarele grele și în suflet să simți încolțind sămânța iubirii de neam”¹⁸⁹.

În fața plutonului de execuție, Ștefanache Săcăluș este definitiv împăcat cu soarta și ferm convins că libertatea țării merita să fie plătită și cu propria-i viață¹⁹⁰, cu alte cuvinte, tocmai jertfa supremă îi înobilează existența: „I se pare că viața sa [...] aduce cu umbletul neconținut al Zăbalei. A fost grea și deloc dreaptă; însă a știut să taie locurile și să găsească, în sfârșit, lumina”¹⁹¹.

Predestinat parcă luptei și jertfei (Săcăluș însemnând „tun de câmp”), eroul din Păulești este și astăzi subiect de legendă în localitate. Dovada o constituie cele relatate de fiica sa decedată la venerabila vârstă de 92 de ani; cea mai mică din cei cinci băieți și șase fete ai familiei Săcăluș.

Legenda este legată de numele primului copil, Costică, mort pe front la scurt timp după executarea tatălui: se crede că a fost anume urmărit de nemți, pentru a „răzbuna” prin moartea sa consecințele nefaste ale faptelor tatălui acestuia și pentru a nenoroci o familie care vedea în el noul ei reazem.

Despre Ștefanache Săcăluș se spune în familie că i-a învățat pe copii să nu depindă în viață decât de ei înșiși, făcându-i să înțeleagă că bunăstarea se obține doar prin muncă. Dacă își ajută copiii, o făcea numai sub forma împrumutului, neobișnuindu-i cu daruri prea des.

Actualmente, Ștefanache Săcăluș este înmormântat în sat, în cimitirul bisericii noi, în sectorul rezervat celor căzuți pe front¹⁹².

Acestea au fost faptele eroului păuleștean Ștefanache Săcăluș. Surprinse pentru eternitate de istorie și transformate într-o binemeritată legendă de literatură, ele îl despart definitiv pe acest martir de existența omului de rând, pentru a-l proiecta în galeria oamenilor de seamă ai pământului vrâncean. Și aceasta deoarece Ștefanache Săcăluș a rezistat tentației de a-și salva cu orice preț ființa proprie, preferând să „provoace” destinul tragic al României acelor vremi. A plătit cu viața entuziasmul său, implicându-se cu o profund jertfă de sine, care și astăzi, credem, tulbură și pe cei mai aprigi contestatari ai patriotismului românesc.

Focșani

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 200.

¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 206-208.

¹⁹¹ *Ibidem*, p. 203.

¹⁹² Informații oferite de profesor Ștefan Neagu, originar din Păulești – Vrancea.